ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yeşim ŞİMŞEK

ADANA İLİ KENTSEL ALANDA TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER TÜKETİM YAPISI VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA-2022

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ADANA İLİ KENTSEL ALANDA TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER TÜKETİM YAPISI VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

Yeşim ŞİMŞEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 07/10/2022 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından Oybirliği ile Kabul Edilmiştir.

……...	…….	……
Dr.Öğr.Üyesi Ufuk GÜLTEKİN	Prof.Dr. Dilek B.BUDAK	Doç.Dr. Nermin BAHŞİ
DANIŞMAN	ÜYE	ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No:

Prof. Dr. Sadık DİNÇER
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma Ç. Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından desteklenmiştir.
Proje No: FYL-2019-12048

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ÖZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA İLİ KENTSEL ALANDA TIBBİ VE AROMATİK BİTKİLER TÜKETİM YAPISI VE TÜKETİCİ DAVRANIŞLARI

Yeşim ŞİMŞEK

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Ufuk GÜLTEKİN
Yıl: 2022, Sayfa: 66
Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Ufuk GÜLTEKİN
: Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
: Doç. Dr. Nermin BAHŞİ

Dünyada olduğu gibi ülkemiz florasında da kendiliğinden yetişen tıbbi ve aromatik bitkiler, halk arasında tedavi, gıda, çay, baharat, kozmetik ihtiyaçlarını gidermek için, yaprak, gövde, kök, çiçek, tohum ve filiz gibi kısımları, kaynatarak, suda bekleterek, yağ içerisinde bekletip özünü yağa vermesini sağlayarak ve birkaç bitkiyi karıştırarak değişik karışımlar elde etmek yoluyla kullanmışlardır. Tüketiciler bu ürünleri doğadan toplayarak, kendileri yetiştirerek, aktarlardan veya internetten temin ederek vb kullanırlar.

Bu çalışmada Adana ili kentsel alandaki tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitki kullanımlarını, kullanım alanlarını etkileyen faktörleri ve bilgi düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamındaki veriler, Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle 594 kişi ile yapılan tüketici anketi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada yüz yüze anket yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi ve analizinde "Excel" ve "SPSS istatistik programı kullanılmıştır. Bu programlar kullanılarak değişkenlerin frekans dağılımı, yüzdeleri elde edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre ankete katılan tüketicilerin %56'2si kadın, %43.8'i erkek olduğu, yaş durumlarına bakıldığında %92.8'inin 30 yaş üzerinde oldukları, eğitim durumu olarak %62.9'u ilk ve orta öğretim mezunu olduğu görülmektedir. Tüketicilerin % 98.7'si tıbbi ve aromatik bitkileri ihtiyaç zamanı ve her zaman kullandıklarını, tüketicilerin %51.1'i tıbbi ve aromatik bitkileri beslenme, %47.7'si ilaç alanında kullandığını, kullandıkları ürünleri faydalı bulduklarını, daha çok sindirin ve solunum yolu hastalıkları tedavisinde kullandıkları görülmektedir.

Anahtar kelimeler: Tıbbi Bitkiler, Aromatik Bitkiler, Baharatlar, Alternatif Tıp

ABSTRACT

MSC THESIS

MEDICINAL AND AROMATIC PLANTS IN ADANA URBAN AREA CONSUMPTION STRUCTURE AND CONSUMER BEHAVIORS

Yeşim ŞİMŞEK

ÇUKUROVA UNIVERSITY
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

AGRICULTURAL ECONOMICS

Supervisor : Asst.Prof.Dr. Ufuk GÜLTEKİN
Year: 2022, Pages: 66
Jury : Asst.Prof.Dr. Ufuk GÜLTEKİN
: Prof. Dr. Dilek BOSTAN BUDAK
: Assoc. Prof. Dr. Nermin BAHŞİ

Medicinal and aromatic plants that grow spontaneously in the flora in our country as well as in the world, are used by boiling the parts such as leaves, stems, roots, flowers, seeds and sprouts by boiling, keeping them in water, and keeping them in oil in order to meet the requirements of industry, food, tea, spice and cosmetics among the people. consumers used it by giving the essence to the oil and by mixing several plants to obtain different mixtures. Consumers use these products by collecting them from nature, growing them themselves, obtaining them from herbalists or the online platforms on internet, etc.

In this research, it was aimed to determine the medicinal and aromatic plant uses, the factors affecting the used areas and the level of knowledge of the consumers in the urban area of Adana. The data within the scope of the research were collected through a consumer survey conducted with 594 people using the simple random sampling method.

"Excel" and "SPSS statistical program" were utilized in the evaluation and analysis of the data collected through face-to-face surveys. By using these programs, the frequency distribution and percentages of the variables were obtained.

According to the results of the research, it is observed that 56% of the consumers participating in the survey are women and 43.8% are men, 92.8% of them are over 30 years old, and 62.9% of them are primary and secondary education graduates.

It is also observed that 98.7% of consumers use medicinal and aromatic plants whenever and wherever they need, 51.1% of consumers use medicinal and aromatic plants for nutrition, 47.7% use them in the field of medicine, they find the products they use useful, they mostly use them in the treatment of digestive and respiratory diseases.

Keywords: Medicinal Plants, Aromatic Plants, Sipices, Alternative medicine

GELİŞTİRİLMİŞ ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Adana ili kentsel alanda tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanımlarını, kullanım alanlarını, kullanımlarını etkileyen faktörleri ve bilgi düzeylerini (Aromatik bitkilerden sadece tıbbi amaçla kullanılanlar dikkate alınarak) ortaya koymaktır.

İnsanlık tarihinin başlangıcından günümüze kadar insanoğlu, sınırsız ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, sağlık, vb) sınırlı kaynaklarla karşılamaya çalışmıştır. Bu amaçla doğada bulunan tıbbi ve aromatik bitkileri, beslenme, sağlık ve kozmetik alanındaki ihtiyaçlarını, karşılamak için kullanmışlardır. Sanayi devrimi ve teknolojideki gelişmelerle günümüzde tıbbi ve aromatik bitkiler daha bilinçli ve bilimsel olarak tüketilmekte, kullanımı ve kullanılabilir alanları her geçen gün artmaktadır. Hem bu kullanımları arttırmak hem de bu kaynakların tükenmemesi için doğada sürdürülebilirlik ilkesini önem kazanmaktadır.

Türkiye coğrafi konumu, iklim yapısı, geniş yüzölçümü sayesinde çok fazla tıbbi ve aromatik bitki çeşidine sahiptir. Ancak kullanımlarına ve ihracat özelliğine bağlı olarak doğandan toplamaların ihtiyaçları karşılayamaması nedeniyle bazı bitkilerin ıslahı yapılarak tarla koşullarında yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin, ülkemizde yetişme alanı olarak, kapladığı alanın ve çeşit sayısının fazla olması nedeniyle ihracat ülkeleri arasında Türkiye'yi üst sıralara taşımaktadır.

Hem ihracat rakamlarında hem de halk arasında her geçen gün kullanım alanları ve sayısı artan Tıbbi ve Aromatik Bitkiler hakkında; Adana ili kentsel alanda (Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde) tüketicilerin kullanımlarını, kullanım alanlarını, kullanımlarını etkileyen faktörleri ve bilgi düzeylerinin (Aromatik bitkilerden sadece tıbbi amaçla kullanılanlar dikkate alınarak) öğrenilmesi araştırmanın temel amacıdır.

Çalışmada, basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle 549 kişiden yüz yüze

toplanan birincil veriler kullanılmıştır. Buna ek olarak konu ile ilgili yayınlanmış olan makale, tez, istatistiki tablolar vb ikincil verilerden de yararlanılmıştır.

Araştırmada yüz yüze anket yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi ve analizinde "Excel" ve "SPSS for Windows (21.0)" istatistik programı kullanılmıştır. Bu programlar kullanılarak değişkenlerin frekans dağılımı, yüzdeleri elde edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre ankete katılan tüketicilerin%59'u Seyhan, %20'si Çukurova, %12'si Yüreğir, %09'uda Sarıçam ilçesinde ikamet ettiği, %56.2'sinin kadın, %43.8'inin erkek olduğu, yaş durumlarına bakıldığında %92.8'inin 30 yaş üzerinde oldukları, eğitim durumu olarak %62.9'u ilk ve orta öğretim mezunu olduğu ortaya çıkmaktadır. Tüketicilerin % 98.7'si tıbbi ve aromatik bitkileri ihtiyaç zamanı ve her zaman kullandıklarını, %52.87'si tıbbi ve aromatik bitkiler hakkındaki bilgisini ailesinden öğrendiğini, %62.5'inin tıbbi ve aromatik bitkileri aktardan temin ettiğini, temin edilen ürünlerin taze olmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketicilerin %51,1'i beslenme, %47,7'si ilaç alanın da kullandığını, kullandıkları ürünleri faydalı bulduklarını, daha çok sindirin ve solunum yolu hastalıkları sebebiyle kullandıklarını belirtmişlerdir.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisan çalışmasına başladığım günden berli değerli bilgilerini benimle paylaşan, akademik hayatımda bana yol gösteren değerli hocam Dr.Öğr.Üyesi Ufuk GÜLTEKİN'e teşekkür ederim.

Manevi desteği ve bana olan inancıyla bu günlere gelmemin tek kahramanı olan annem Rafiye ALTINTAŞ'a, babam Hasan ALTINTAŞ'a, kardeşlerim Derya DURMUŞ ve Özgür ALTINTAŞ'a bana her zaman sevgi ve güven veren bakışlarıyla destek olan canım kızlarım Beril ŞİMŞEK ve İZEM ŞİMŞEK'e varlığıyla bana güç veren eşim Ali ŞİMŞEK'e ve değerli katkılarından dolayı Prof.Dr. Dilek BOSTAN BUDAK ve Doç.Dr. Nermin BAHŞİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımda maddi destek sunan Ç.Ü. Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğüne ve satın alma aşamasında emeği geçen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER **SAYFA**

ÖZ I
ABSTRACT II
GELİŞTİRİLMİŞ ÖZET III
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER VI
ÇİZELGE LİSTESİ VIII
1. GİRİŞ 1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR 3
3.1. Materyal 7
3.2. Yöntem 7
4. ARAŞTIRMA BULGULARI 9
4.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Hakkında Genel Bilgi 9
4.1.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tanımı 9
4.1.1.1. Tıbbi Bitkiler 9
4.1.1.2. Aromatik bitkiler 9
4.1.1.3. Drog 9
4.1.1.4. Kokulu (Itri) Bitki 10
4.1.1.5. Baharat 10
4.1.1.6 Endemik Bitkiler 10
4.1.1.7 Kodeks 11
4.2. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kapsamı 11
4.2.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanım Şekli 13
4.3. Dünyada Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Durumu 14
4.4. Türkiye de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Durumu 16
4.5. Türkiye de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Sürdürülebilirlik ve İhracatını Arttırma Olanakları 24

4.7. Tüketicilere Ait Bulgular 24
4.7.1. Tüketicilerin Genel Özellikleri 24
4.7.2. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitki Tüketimi Hakkında Genel Bilgileri (Nereden Öğrendiği, Ne Zaman ve Nasıl Temin Ettiği)…..29
4.7.3 Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma amaçları 36
4.7.4 Tüketicilerin Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı 44
4.7.5 Tüketicilerin Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanım alanları 46
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 49
KAYNAKLAR 53
ÖZGEÇMİŞ 57
EKLER 59

ÇİZELGE LİSTESİ **SAYFA**

Çizelge 4.1. 2017-2022 yılları arasında tıbbi ve aromatik bitki ihracat verileri . 19
Çizelge 4.2. 2017-2022 yılları arasında tıbbi ve aromatik bitki ithalat verileri .. 20
Çizelge 4.3. Baharat Bitkileri 2012-2021 Yılları Arası Ekim Alanı..... 22
Çizelge 4.4. Baharat Bitkileri 1988-2021 Yılları Arası Üretim Miktarı..... 23
Çizelge 4.5. Yaşadıkları İlçeye Göre Tüketiciler..... 25
Çizelge 4.6. Tüketicilerin Yaşı 26
Çizelge 4.7. Tüketicilerin Medeni Durumu 26
Çizelge 4.8. Tüketicilerin Eğitim Düzeyi 27
Çizelge 4.9. Tüketicilerin Mesleği..... 28
Çizelge 4.10. Tüketicilerin Gelir Düzeyi..... 28
Çizelge 4.11. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı 29
Çizelge 4.12. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Etkilenme Dereceleri30
Çizelge 4.13. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkilerle İlgili Bilgileri Edinme Kanyanları 31
Çizelge 4.14. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Temin Yerleri..... 32
Çizelge 4.15. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Satın Alırken Kalite Tercihleri 33
Çizelge 4.16. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Satın Alırken Dikkat Ettikleri Özellikleri..... 34
Çizelge 4.17. Tüketiciler Aktara Gittiklerinde İhtiyaçları Dışında Ürün Alıp Almama Durumları..... 34
Çizelge 4.18. Tüketiciler Tıbbi Bitkileri Alma Tercihleri 35
Çizelge 4.19. Tüketicilerin Satın Aldığı Tıbbi Bitkilerin Paketli Olup Olmaması Konusundaki Düşünceleri..... 35
Çizelge 4.20. Tüketicilerin Tıbbi Ve Aromatik Bitkileri Kullanma Alanları..... 36
Çizelge 4.21a. Tüketicilerin Tıbbi Bitkilere İlişkin Bilgileri..... 37

Çizelge 4.21b. Tüketicilerin Tıbbi Bitkilere İlişkin Bilgileri 40
Çizelge 4.22. Tüketicilere Bu Bitkilerden En Çok Hangi Mevsimde Tükettiklerini Sorduğumuzda 39
Çizelge 4.23. Tüketiciler Tedavi Amaçlı Tıbbi Bitkileri Satın Alırken Nasıl Bir Yol İzliyorlar 40
Çizelge 4.24. Tüketiciler Tıbbi Bitkileri Daha Çok Hangi Şikayetleri için kullanıyorlar 41
Çizelge 4.25. Tüketicilerin Tıbbi Bitkileri Kullanarak İyileşen Bir Hastalıkları Var mı? 42
Çizelge 4.26. Hangi Hastalıklarının Tedavisinde Tıbbi Bitkileri Kullanıyorlar ... 42
Çizelge 4.27. Katılan Tüketicilere Kendilerine Ait Yada Bölgeye Ait Bildikleri Özel Bir Tarif Var mıdır Diye Sorulduğunda 43
Çizelge 4.28. Tüketicilerin Medeni Durumlarına Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı 44
Çizelge 4.29. Tüketicilerin Eğitim Düzeyine Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı 45
Çizelge 4.30. Tüketicilerin Mesleğinine Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı 46
Çizelge 4.31. Tüketicilerin Medeni Durumna Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Kullanma Alanları 47
Çizelge 4.32. Tüketicilerin Eğitim Düzeyine Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Kullanma Alanlar 47
Çizelge 4.33. Tüketicilerin Mesleğinine Göre Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Kullanım Alanları 48

1. GİRİŞ

Tarih öncesi dönemden başlayarak Mezopotamya, Eski Mısır, Hitit, Yunan, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde bitkisel ilâçlar kullanılmıştır. Cumhuriyet Döneminde de halk tıbbi araştırmaları yapılmıştır. Anadolu insanının Yontmataş (Paleolitik) çağından günümüze kadar bitkileri tedavi amacıyla kullandığı ve yaklaşık 50.000 yıldan beri bitkilerden çeşitli amaçlarla yararlandığı bilinmektedir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

"On altıncı yüzyılda Orta Avrupalı bilginler, bitkileri fayda ve kullanılışları dışında her bitkiyi ayrı ayrı izlemeye, onların görünüş ve dış özelliklerini incelemeye, resimlerini çizmeye, betimlemeye ve teşhis etmeye yönelmişler ve ilk sistematikçiler oluşmuştur." Çevrelerindeki bitkiler dışında yurtlarında ve yurt dışındaki bitkileri de merak etmişler, yakın ve uzak ülkelere seyahatler yapmış ve burada gördükleri ve derledikleri bilgilerden seyahatnamelerinde bahsetmişlerdir. Kendi yurtlarında olmadığını düşündükleri bitkileri yetiştirebilmek için tohum ve meyvelerini toplayıp götürmüşlerdi. Bitkileri her zaman inceleyebilmek için de yassıltarak kurutmuşlardır" (Baytop, 2004).

Osmanlı döneminde halkın ilaç gereksinimleri hekimler ya da aktarlar tarafından hazırlanan karışımlar ile karşılanmaya çalışılmıştır. 1868 yılında İstanbul'da 45 eczaneye karşılık 2000 aktarın bulunması, aktarların halk sağlığındaki önemini belirleyen önemli bir kanıttır. Tarihte bilinen en eski reçete kalıplarından biri Hititlere aittir. Ancak Sümerlerden ve Mısırlardan kalan tablet ve yazıtlarda da şifalı bitkiler hakkında bilgiler bulunabilmektedir. Eski Mısır dönemine ait tıbbi papirusların bulunması Mısır tıbbı ve ilaçları hakkındaki bilgilerimizi çok genişletmiştir. İlaçlar ve tedavi ile ilgili papirusların en önemlisi İ.Ö. 1550 yıllarında yazıldığı tahmin edilen Ebers papirusudur. Teb'de El Assassaif'in mezarında bir mumyanın bacakları arasında bulunmuş olup, 77 bitkisel, hayvansal ve madensel drog ve 800 den fazla reçete taşımaktadır. Kuzey Irak'ta Şanidar Mağarası'nda 1957-

1961 yılları arasında yapılan kazılarda bulunan Neandertal insan kalıntıları yanında mezarda bulunanlar, bitki-insan ilişkisinin başlangıcına ait ilk veri olarak kabul edilir. 60 bin yıl öncesinden günümüze gelen ve bir şamana ait olduğu düşünülen bu mezarda, civanperçemi, kanarya otu, mor sümbül, gül hatmi, peygamber çiçeği ve efedra gibi bitki türlerinin bulunduğu tespit edilmiştir (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

Yirminci yüzyılda tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim ve kullanımındaki gelişmeler incelendiğinde, yüzyılın başlarında teknolojinin getirdiği yenilikler, sosyal ve politik değişimler, bitkilerin ilaç olarak kullanımının hızla azalmasına neden olmuştur. 1930'lu ve 1940'lı yıllarda organik kimyasalların sentezi, tıbbi bitkilere ilave olarak sentetik ilaçların üretimini teşvik etmiştir. Yirminci yüzyılın başlarında listelenen ilaçların %40'ından fazlası (çoğunlukla rafine edilmeden elde edilenler) bitkisel kökenli iken, bu durum 1970'li yılların ortalarına gelindiğinde %5'in altına düşmüştür (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

Özellikle son 25-30 yılda, modern tıpta kullanılan sentetik ilaçların tedavide istenen başarıyı sağlayamamaları, birçok olumsuz yan etkiye sahip olmalarına karşın genelde tek olumlu etkiye sahip olmaları ve benzeri nedenlerle "alternatif tıp" adıyla bilinen geleneksel metotlara, yani bitkilerden elde edilen özütlerle tedaviye karşı gittikçe artan bir ilgi ortaya çıkmıştır (Doğaka Bülteni, 2017).

Günümüzde tıbbi ve aromatik bitkiler daha bilinçli ve bilimsel olarak tüketilmekte, kullanımı ve kullanılabilir alanları her geçen gün artmaktadır. Hem tıbbi ve aromatik bitkilerin kullanımını arttırmak hem de bu kaynakların tükenmemesi için doğada sürdürülebilirlik ilkesi önem kazanmaktadır. Bu çalışmada Adana İli Kentsel Alanda Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Tüketim Yapısı ve Tüketici Davranışları tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitki tüketim tercihleri (Aromatik bitkilerden sadece tıbbi amaçla kullanılanlar dikkate alınarak) ile ilgili bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Bayraktar ve ark. (2017), Türkiye'de Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Üretimi ve Pazarlamasındaki Gelişmelerin Değerlendirilmesi, çalışmasında kekik, kimyon, anason, defne ve adaçayı bitkilerinin Türkiye ve Dünya ticaretinde 2012-2016 yılları arasında ithalat ve ihracat verilerindeki değişiklikleri inceleyerek Türkiye de tıbbi ve aromatik bitkilerin pazarlanabilmesindeki eksikliklere değinilmiştir.

Ekren (2021), bu çalışmasında tarih boyunca insan yaşamında önemli bir yeri olan tıbbi ve aromatik bitkilerin etkisel ve işlevsel olarak park ve bahçe tasarımında da kullanılışına değinilmiştir. Tıbbi ve aromatik bitkilerle bahçe kurulmadan önce ne amaçla kurulmalı, kime hitap etmeli, kullanılacak bitkilerin tercihi toprak, baki ve iklim özelliğine bağlı olarak mevsimlik yada uzun ömürlü olarak seçilmesi önemi üzerinde durulmuştur.

Faydoğlu (2011), bu çalışmasını Afyon ve Isparta ili merkezde tıbbi ve aromatik amaçlı kullanılan bitkileri, satan kesim olarak 19 aktarla, tüketen kesim olarak 440 tüketici ve kırsalda bu bitkileri toplayan 24 kişiyle yapılan ankete dayalı birincil verilerle aktarların, toplayıcıların ve tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri ne amaçla kullandıklarını, toplama ve kullanma durumlarını, tıbbi bitkilerle ilgili bilgi birikimleri, yörelerinde yetişen bitkileri ne kadar tanıdıklarını, nasıl kullandıkların ve tüketicilerin kullanma alışkanlıkları konusunda örnek bir çalışmadır.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu (2011), Tıbbi ve aromatik bitkilerin tanımı kapsamı, Ülkemizin floristik yapısı ve önemi, Anadolu'da bitkisel drog ticaretinin tarihi, Dünyada ve Türkiye'de Ekonomik Önemi, üretim ve ticareti, doğadan toplanma şekli, kültüre alınarak ve organik üretimi, bitkilerin kullanım alanlarıyla ilgili olarak yapılan araştırmalara dayanarak bilgiler vermiş, bitki çeşidini arttırmak ve florasını geliştirmek için neler yapılması gerektiği konusunda eksiklikleri

belirtilmiştir.

Gül (2014) yılında yaptığı "Rize Yöresine Ait Tıbbi ve Aromatik Bitkilere Genel Bir Bakış" isimli çalışmasında ülkemizde ve yurt dışında beslenme ve sanayide kullanılmasına bağlı olarak son yıllarda tıbbi ve aromatik bitkilere olan talebin arttığını, ancak yöre halkının belirli sayıdaki tıbbi ve aromatik bitkiler dışında fazla çeşit tanımamaları, bu bitkileri toplarken ki bilinçsizliği mevcut yörede yetişen tıbbi ve aromatik bitkilerin neslinin tükenmesine sebep olduğunu ortaya koymaktadır. Bu amaçla yöre halkının bu konuda bilinçlendirilmesine, nesli tükenen bitkilerin kültürünün yapılmasına bağlı olarak ticaretin arttırılması sağlanabileceğini belirtmişlerdir.

Göncü ve ark. (2017), bu çalışmada doğal tıbbi ve aromatik bitkilerin hayvancılık sektöründe kullanım olanakları, etkileri ve sonuçlarının hayvanlarda, insanlarda ve doğal çevredeki etkileri üzerinde durulmuştur.

Demirci ve ark. (2019), Adana (Türkiye) Aktarlarında Tedavi Amacıyla Satılan Bitkisel Droglar konulu çalışmada Adana da 20 aktarla görüşülmüş, 142 adet tıbbi ve aromatik bitki satışının yapıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen ürünler incelendiğinde doğal ve sağlığa faydalı olduğu düşünülen tıbbi ve aromatik bitkilerin toplama ve saklama koşullarının çokta sağlıklı olmadığını, birçok bitkide böcek, böcek lavları ve taş parçalarının olduğunu, denetimin sağlıklı yapılmadığını, bazı aktarların sattıkları tıbbi ve aromatik bitki kullanımıyla ilgili olarak yanlış bilgilendirme yaptığını bu nedenle de sağlık için tüketilen ürünlerin sağlığa zarar verebileceğini belirtmişlerdir.

Kırıcı (2015), "Türkiye'de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Genel Durumu" isimli çalışmasında Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı 2015 yılında tıbbi ve aromatik bitkilerin tarımını yaygınlaştırmak için destekleme kapsamına aldığını, sanayileşme ve şehirleşme, tarla açma ve aşırı otlatma, turizm olayı, çorak, tuzcul alanların ıslahı, tarımsal mücadele ve kirlenme, ağaçlandırma, yangınlar, baraj yapımı, ağaçlandırma çalışmaları ve erozyon nedeniyle bitkiler yok olma

tehlikesinde olduğunu, bu tehlikenin giderilebilmesi için tıbbi ve aromatik bitkilerin doğada toplanmasına dikkat edilmesi, nesli tükenmek üzere olanların koruma altına alınması, malın üreticiden tüketiciye ulaşmasına kadar geçen evresinde sistemin içinde olan herkesin koordineli çalışması gerektiği belirtilmektedir.

Kızıldağ ve ark. (2016), çalışma Çukurova Üniversitesi kampüs alanıyla sınırlı tutulmuş, yapılan araştırmada kampüste 38 familya ve 56 cinse ait toplam 58 tıbbi ve aromatik bitki türüne ulaşıldığını, kampüsten ve çevre köylerden yaşayan insanlar tarafından bu bitkilerin bilinçsizce toplanması sonucu mevcut varlıklarını ve sürdürülebilirliğini kaybedeceğinden çevre halkın bilinçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Kızıloğlu ve ark (2017), Kahramanmaraş ili ve kırsalında yapılan 762 adet anket çalışması sonucunda elde edilen verilerle tıbbi ve aromatik amaçlı kullanılan Bitkilerde Tüketici Davranışları karşılaştırmalı olarak incelenmiş: kullananların demografik yapısı, temin yeri, kullanma amacı, bilgi kaynakları ve ne sıklıkla tükettikleri gibi bilgiler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Mert (2016), Hatay ilinde yetiştirilen ve ticareti yapılan tıbbi ve aromatik bitki sayısı hakkında bilgi vererek, Hatay da doğal olarak yetişen çiçekli bitki sayısının yaklaşık olarak 2000 civarında olduğunu ve bu türlerden 250 – 300 tanesinin endemik bitki olduğunu belirtmişti.

Pouya ve ark. (2017), Peyzaj Mimarlığında Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanımı, çalışmasıyla tıp ve eczacılıkta kullanılan tıbbi ve aromatik bitkilerin ziraat alanında peyzajda kullanımına değinilmiştir. Bu anlamda bitkiler konusunda toplum bilinçliliğin ve eğitimin arttırılması, peyzaj için bitki seçerken çevre koşullarına uygun olanların belirlenmesi gerektiği, görsel açıdan özellikli olması ve toplumun yeterli bilince sahip olmadığı için sağlığa zararlı olmayan bitkilerin seçilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Tulukçu (2011), Konya'da 10 aktar, tıbbi bitkilerin satıldığı çeşitli market, eczane ve halk pazarları ziyaret edilmiş, buralardan en çok talep edilen tıbbi bitkiler

ve kullanılan kısımları listelenmiştir. Ayrıca aktarlarda satılan tıbbi ve aromatik bitkilerin muhafaza edilme şartları anlatılarak bu bitkilere olan tüketici talebinin artmasıyla birlikte sayıları gün geçtikçe artan aktarların denetimi ve mesleki bilgilendirilmesinin arttırılması gerekmektedir.

Yücer (2012), Türkiye'nin Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Politikası ele alınarak, konuyla ilgili yapılan bilimsel çalışma sayısı, kurulan enstitü sayısı ve çalışılan bitkiler konusunda bilgi vererek tıbbi ve aromatik bitki sektörünün güçlü ve zayıf yönlerine dikkat çekilmiş olup mevcut tehlikeleri ve bu tehlikelere karşı planlanması gereken hedefler belirlenmiştir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın ana materyalini Adana ili kentsel alanda yaşayan tüketiciler oluşturmaktadır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle, yüz yüze 594 kişiyle yapılan anket çalışmasında tüketicilerden tıbbi ve aromatik bitki tüketimini etkileyen faktörleri, tüketim amaçları ve tükettiği bitki türlerini belirlemeye yönelik olarak elde edilen veriler oluşturmuştur. Araştırma amacıyla hazırlanan anket sorularının bazıları konuyla ilgili çeşitli çalışmalardan, bazı sorular ise araştırmanın amacı ve anketin uygulanacağı ana kütlenin özellikleri dikkate alınarak geliştirilmiştir.

Tıbbi ve aromatik bitkilerin tanımı, tarihi, Dünya'da ve Türkiye de tıbbi ve aromatik bitkilerin durumu, sürdürülebilirlik ve ihracatını arttırma olanakları ile ilgili konularda ikincil verilerden yararlanılmıştır. Tıbbi ve aromatik bitkiler ile ilgili araştırma ve inceleme sonuçları, çeşitli üniversitelerin ve kurumların yayınlamış olduğu dergi, kitap, bilimsel makaleler, kongre bildirileri ve tez kaynaklarından elde edilen bilgiler ve istatistiksel veriler ikincil veri olarak kullanılmıştır.

3.2. Yöntem

Birincil verileri elde etmek için anket uygulanacak bireyler basit tesadüfi örnekleme yöntemine göre seçilecektir. Adana ili kentsel alanda yaşayan tüm tüketicileri kapsayacak çalışmanın örneklem büyüklüğünü hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılmıştır(Kurtuluş, 1998).

$$n = \frac{p.(1-p)}{(e/Z)^2}$$

Formülde, örnek hacmini n, incelenen olayın görüş sıklığını p, hata payı oranını e, güven aralığını ise z temsil etmektedir. Formülde, p(1-p)'nin en yüksek olduğu

değer esas alınarak, hata payı %5 ve güven aralığı %95 olarak kabul edilecektir. Bu durumda hesaplanan değer 385 olarak bulunmuştur. Yapılan ankette hatalar veya eksiklikler olabileceği öngörülerek 594 kişi ile anket uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada yüz yüze anket yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi ve analizinde "Excel" ve "SPSS for Windows (21.0)" istatistik programı kullanılmıştır. Bu programlar kullanılarak değişkenlerin frekans dağılımı, yüzdeleri, ortalamaları, tanımlayıcı istatistiki bilgiler elde edilmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma bulguları dört başlık altında sunulmuştur. Birinci kısım Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin tanımı, kapsamı, kullanım şekli, ikinci kısım Dünyada Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin durumu, üçüncü kısımda Türkiye de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin durumu, ithalatı ve ihracatı, ihracatı arttırma olanakları ve sürdürülebilirliği, dördüncü kısım da Adana ili kentsel alanda görüşülen tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanımlarını, kullanım alanlarını etkileyen faktörleri ve bilgi düzeylerinin öğrenilmesi için yapılmış olan anket çalışmasından elde edilen veriler paylaşılacaktır.

4.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Hakkında Genel Bilgi

4.1.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Tanımı

Tıbbi ve aromatik bitkilerin tanımını tam olarak yapabilmek yada birini diğerinden ayırarak tanımlamak mümkün değildir.

4.1.1.1. Tıbbi Bitkiler

Doğrudan doğruya bitkilerin çeşitli kısımlarının veya onlardan elde ettikleri etken maddelerin insan ve hayvanlarda görülen hastalıkların tedavisinde dâhilen veya haricen kullanılanlarına,

4.1.1.2. Aromatik bitkiler

Yiyeceklere tat ve aroma vermek için kullanılan *bitkilerin çiçek, meyve, sap, yaprak, kök vb. kısımlarının* veya bunların karışımlarına,

4.1.1.3. Drog

Çiçek, meyve, sap, yaprak, kök vb. çeşitli kısımları tedavi amacıyla kullanılan, kurutulmuş tüm veya parçalanmış olarak ticareti yapılan bitki kısımlarına

denir.

Droglar ikiye ayrılır

a. **Offisinel (Resmi) droglar:** Herhangi bir ülkenin farmakopelerinde (kodeks) yer alan droglardır. *Farmakope: Herhangi bir ülkede tedavi amacıyla kullanılan, her türlü aktif maddeyi, bunlardan hazırlanacak ilaçları ve bunların nasıl kontrol edileceğini belirten resmi kitaplardır. Herhangi bir drog bir ülkede offfisinel olabilirken, başka bir ülkede offisinel olmayabilir.*

b. **Offisinel olmayan droglar:** Halk arasında tedavi amacıyla kullanılan ancak bunların farmakopelerinde yer almayan droglar olup bunların sayısı offisinel droglara göre çok fazladır. Offisinel olmayan droglar yeterince araştırılmamış veya etkin mekanizmaları tam olarak açıklanmamış olan droglardır. Offisinel olmayan drogların bazılarının tedavi edici özelliği şüphelidir. (Çekin N.)

4.1.1.4. Kokulu (Itri) Bitki

Parfümeri ve kozmetik ürünlerde kullanılan bitkilere denir. Baharat bitkilerinin büyük bir kısmı bu gruba girer. Örn: Gül, Yasemin, Lavanta gibi. (Çekin N.)

4.1.1.5. Baharat

Çeşitli bitkilerin tohum, tomurcuk, çekirdek, meyve, çiçek, kabuk, kök, gövde, rizom, yumru, yaprak, sap, soğan gibi kısımlarının kurutulup; bütün halde ve/veya ufalanması ve/veya öğütülmesi ile elde edilen gıdalara renk, tat, koku ve lezzet vermek için kullanılanlarına denilir. (Türk Gıda Kodeksi Baharat Tebliği, 2013)

4.1.1.6 Endemik Bitkiler

Yeryüzünde yalnızca belirli bölgelerinde yayılış gösteren bitki türlerine endemik bitki denir. Endemik bitkiler, iklim değişimlerinde ve özel ekolojik

koşullarında oluşur. Endemik bitkiler bir ülkenin bir bölümünde yetişebileceği gibi birkaç metrekarelik bir alanda da yetişebilir. (Orta Anadolu Kalkınma Ajansı Kayseri, 2015)

4.1.1.7 Kodeks

Tedavi edici etkisi kesin olarak kabul edilen ilaçların formüllerini, fiziksel ve kimyasal özelliklerini, tanınma reaksiyonlarını, saflık kontrollerini, miktar tayinlerini ve saklama koşullarını içeren resmî kuruluş tarafından onaylı başvuru kaynağı. (TDK-25.05.2022)

4.2. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kapsamı

Günümüzde "tıbbi" ve "aromatik" bitkiler terimi genellikle birlikte kullanılmaktadır. Bu nedenle tıbbi bitkilerin tanımını tam olarak yapmak mümkün değildir. Tıbbi ve aromatik bitkiler hastalıkların önlenmesi ve iyileştirilmesi, sağlığın sürdürülebilmesi için ilaç olarak geleneksel ve modern tıpta, besin takviyeleri, bitkisel çay, tat, çeşni olarak beslenmede, parfüm, vücut bakım ürünleri olarak parfümeri ve kozmetikte kullanılmasının yanı sıra, parlatıcı hatta böcek ilaçları olarak sanayinin farklı kollarında geniş bir kullanım alanı bulmaktadır (Temel ve ark., 2018).

Tıbbi ve aromatik bitkiler doğadan toplananlar ve kültürü yapılanlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğadan toplanan tıbbi ve aromatik bitkiler; ormanlar, meralar, kullanılmayan tarım arazileri gibi yerlerde kendiliğinden yetişen bitkilerin meyve, sap, yaprak, çiçek gibi kısımları ile bazen tarımsal arazilerde yetişen yabancı otlar olabilmektedir. Dünya genelinde ticareti yapılan tıbbi ve aromatik bitkilerin önemli bir kısmı doğadan toplanmaktadır (Acıbuca, 2018).

Tıbbi ve aromatik bitkilerin en çok göze çarpan ve araştırmaya konu olan özelliği tedavi amaçlı kullanılmalarıdır. Bitkilerle tedavi; geleneksel tedavi, tamamlayıcı tedavi, doğal tedavi gibi farklı isimlerle, gelişmemiş ülkeler başta

olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde kullanılmaktadır. Bitkilerin tedavi amaçlı kullanımı ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre farklılık göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerde nüfusun % 80' i tedavi amaçlı bitkisel ürünlerden faydalanmaktadır. Asya, Afrika ve Orta Doğu gibi bölgelerin bazı ülkelerinde bu oran % 95'e kadar çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu oran daha azdır. Almanya'da % 40-50, ABD'de % 42, Avustralya'da % 48 ve Fransa'da % 49 dur. Ancak tıbbi bitkilerin en önemli ticaret merkezleri Almanya, ABD, Japonya ve İngiltere'de bulunmaktadır (Acıbuca, 2018).

Bitkisel ilaç, işlenmiş ya da işlenmemiş bir yada daha fazla bitkinin birleşimiyle meydana gelen tedavi edici özelliği olan veya insanların sağlığına yararı olan bitkilerden türetilen maddeler veya ürünlerdir. Bitkisel ilaçların işlenmemiş bitkisel materyal, işlenmiş bitkisel materyal ve tıbbi şifalı ot (herbal) ürünleri olmak üzere 3 çeşidi bulunmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkiler denildiğinde hem bitkiler, hem etken maddeleri, hem de tüketim alanları bakımından çok büyük bir alanı kapsamaktadır. Bu bakımdan bugün standart hale gelmiş bir gruplandırılması bulunmamakla birlikte, genellikle familyalarına, içerdikleri etken maddelere, tüketim ve kullanımlarına, yararlanılan organlarına ve farmakolojik etkilerine göre gruplandırılabilirler. Ancak, en yaygın olarak kullanılanı etken maddelerine göre yapılan gruplandırmadır. Bir bitkinin terapi de kullanılabilmesi için kodekslere (Farmakope) kayıtlı olması gerekir. Kodeksler her ülkenin kendi gereksinimlerine göre hazırlanmış resmi kitaplardır ve bugüne kadar yurdumuzda dört kodeks (1930, 1940, 1948, ve 1974) hazırlanmıştır(Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de doğal florada bulunan bitkilerin halk arasında tedavi amaçlı, gıda, çay, baharat, boya, insektisit, hayvan hastalıklarının tedavisi, reçine, zamk, uçucu sabit yağlarından faydalanma, meşrubat ve kozmetik sanayinde kullanımı uzun yıllardan beri süregelen geleneksel kültürel zenginliğimizin bir parçası olmuştur (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

"Günümüzde sentetik (kimyasal) kaynaklı olarak geliştirilen birçok ilaç

bulunmaktadır. Hem insan hem de doğa üzerinde en az tehdit oluşturan tıbbi bitkilerden elde edilen biyoaktif bileşenlerin sayılarının sürekli artış göstermesiyle birlikte sentetik kimyasallara alternatif olarak kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Ayrıca insanların tüketim alışkanlıkları, beslenme şekilleri ve yaşamlarını sürdürülebilir kılma eğilimlerindeki değişim nedeni ile de doğal kaynaklara yönelimleri, bu bitkilere olan talebin artmasına olanak sağlamıştır (Boztaş ve ark. 2021).

4.2.1. Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanım Şekli

Orta Asya'daki atalarımız ardıç ağacını kötülükleri kovmak için kullanılması, antik Yunan'da biberiyeden zihin açmak için yararlanılması, Romalıların yılın bolluk bereket içinde geçmesi için 1 Mart'ta kapılarına defne dalları asmaları, Hint kültüründe fesleğenin şans getirdiğine inanılması gibi saymakla bitmeyen gelenek ve efsane ışığında, bitkilerin insanoğlunun refahı için kullanımının çok eski dönemlere kadar uzandığını biliyoruz. Günümüzde de eğitim seviyesi ve tüketici tercihleri geliştikçe özellikle tıbbi aromatik bitkiler çok daha önemli bir yere sahip olmaya başlamıştır. İnsanların sağlıklı yaşama giderek daha fazla önem verdiği, sürdürülebilir bir dünyaya ihtiyacın her geçen gün arttığı modern dönem, tıbbi aromatik bitkilerin günlük hayatın vazgeçilmezleri arasında yer almasını sağlamıştır (Kırsal Kalkınma Dergisi, Sayı 14, 2018).

Tıbbi ve aromatik bitkilerden geleneksel yöntemlerle elde edilen bitkisel ilaçlara karşı modern tıbbın mesafeli duruşunun asıl nedeni, bu tür ilaçların "etkinlik", "güvenirlik" ve "saflık" bakımından yeterli bulunmayışı ve yeterli klinik ve farmakolojik bilgilerden yoksun olmalarıdır. Ayrıca yasal boşluklar nedeniyle, çok azı dışında, denetimsiz ve reçetesiz olarak alınıp satılmaktadırlar. Güvenirlik, etkinlik, saflık ve kalite standardizasyonu olmayan bitkisel ilaçların insan ve toplum sağlığı üzerine olası olumsuz etkilerini önlemek için yasal düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu sayede, yüzyıllardır kullanılan ve insan sağlığı üzerine faydalı olduğu

bilinen bitkisel ilaçlardan daha güvenli ve sağlıklı olarak yararlanılmış olacaktır. İlaçların güvenli olması her şeyin üzerindedir; güvenliği olmayan ürünler mükemmel tesirleri olsa dahi ilaç olarak kullanılmamalıdır. Bu kapsamda "bitkilerden ilaç elde edilmesi" ile "bitkilerin ilaç olarak kullanılması" farklı kavramlardır; ilki modern farmasötik ilaçlarını, ikincisi ise geleneksel halk ilaçlarını tarif etmektedir. İşte Türkiye'de 6 Ekim 2010 tarih ve 27721 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Geleneksel Bitkisel Tıbbi Ürünler Yönetmeliği bu amaçla çıkartılmıştır (Kırıcı ve ark., 2020).

Türkiye'de tıbbi bitkiler her bölgede değişik amaçlarla ve birçok farklı işlemlerden geçirilerek tüketilmektedir. Tedavi amaçlı olarak bitkiler yaprak, gövde, kök, çiçek, tohum ve filiz gibi kısımları su ile kaynatılarak (dekoksiyon) veya kaynamış su eklenerek (infüzyon), yağ içinde bekletilerek, lapa halinde ya da balla hazırlanan karışımlar şeklinde kullanıldığı tespit edilmiştir (Tulukçu ve Sağdıç 2011).

4.3. Dünyada Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Durumu

Bilindiği üzere bugün dünya üzerinde yaklaşık bir milyon civarında bitki türü bulunmaktadır. Ancak bu bitkilerin yarısına yakını tanımlanmış ve çok azının üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Halen her yıl yaklaşık iki bin civarında yeni tohumlu bitki türü tanımlanıp isimlendirilmektedir. Gıda ve ilaç amaçlı yetiştirilen türler üç bin kadar olup, ilaç amaçlı kullanılan bitkilerin miktarı her geçen gün artmaktadır. Mezopotamya uygarlığı zamanında ilaç ve gıda amacıyla kullanılan bitkilerin miktarı 250 kadarken, Orta çağlarda 4000'e, 19.yy başlarında da 13.000'ne çıkmıştır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 1970'li yıllarda yapılan araştırmalara göre, 5'den fazla ülkenin farmakopellerin de kayıtlı olan ve ticareti yapılan 1900 farklı bitkisel drog saptanmıştır. Yine aynı örgütün, tıbbi bitkiler üzerinde 1990'lı yıllarda 91 ülkede yapılan yayınlara ve farmakopellerine dayanarak hazırladığı raporda, tedavi amacıyla kullanılan tıbbi bitki sayısının 500 civarında

olduğu ve bu sayının her geçen gün arttığı belirlenmiştir (Tulukçu ve Sağdıç 2011).

Dünya Sağlık Örgütünün 2005 yılında yapmış olduğu bir çalışmaya göre dünyada tıbbi amaçla kullanılan 21.000 çeşit bitki türünün olduğu, yaygın olarak kullanımı olan bitkisel drogların sayısının 4.000-6.000 arasında değiştiği, ticareti yapılan bitki sayısının ise yaklaşık olarak 3.000 adet olduğu bildirilmiştir. Yapılan son araştırmalara göre ise bugün Dünyada tıbbi kullanımı kayıtlara geçmiş 28.187 adet tıbbi bitki bulunmakta olup bunun sadece 4.478 adetinin bitkisel kaynaklı ilaç olarak tıbbi kaynaklarda adı geçmektedir (Boztaş ve ark., 2021).

Ticarette yer alan tıbbi ve aromatik bitki sayısının çok fazla ve bunlardan elde edilen etken madde miktarının çok çeşitli olması nedeniyle, ticaret istatistiklerinde tek bir gruplama söz konusu olamamaktadır (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

Tıbbi ve aromatik bitkilerin kayıt altına alınması ve ticareti konusunda tüm dünyada ve ülkemizde ciddi sıkıntılar bulunmaktadır. Dünya literatüründe "Black Market" olarak adlandırılan tıbbi ve aromatik bitkiler piyasasının standardize edilmesi ve kayıt altına alınması konusunda günümüze kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bunlardan en başta "İnternational TradeCentre" (ITC), gelmektedir. ITC dış ticaret istatistiklerinde tıbbi ve aromatik bitkilerinde 3 ana başlık öne çıkmaktadır: 1 – Çay, kahve, mate ve baharat grubunda; kahve, çay, biber, diğer biberler, kırmızıbiberler, vanilya, tarçın ağacı çiçekleri, küçük hindistan cevizi, kakule, anason, yıldız anasonu, rezene, kimyon, zencefil, safran, köri, zerdeçal, kekik ve defne yer almaktadır. 2 –Sakız, reçine, bitki özsuları ve özütleri (ekstraktları) grubunda; meyan kökü, şerbetçi otu, haşhaş, pireotu ve aloe özütleri, arap zamkı ve bazı bitki suları bulunmaktadır. 3 - Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik ve diğer kişisel bakım ürünleri grubunda; uçucu yağlar, rezinoidler, terpenik maddeler, koku (parfüm), güzellik (saç, diş) ve kişisel bakım ürünlerinde kullanılan maddeler yer almaktadır (Temel ve ark., 2018).

Dünyada tıbbi ve aromatik bitkilerin ticari hacmi ve değerine ilişkin verilere

ulaşmak için en doğru ve güvenilir kaynağın merkezi Cenevre'de bulunan Uluslararası Ticaret Merkezi (UN Comtrade) veri bankasıdır. Dünya Gümrük Organizasyonu (WCO) tarafından geliştirilen ve bugün yaklaşık olarak 180 ülkede kullanılan sınıflandırma sistemi "Harmonized Commodity Description and Coding System" HS'dir Avrupa Birliğince kabul edilen ve bugün birçok ülke ve ekonomide yaygın olarak kullanılan HS'nin Türkiye'de kabul edilen sistem karşılığı "Customs Cooperation Council Nomenclature"(CCCN)'dir (Boztaş ve ark., 2021).

4.4. Türkiye de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Durumu

Türkiye florasında 174 familyaya ait 1.251 cins ve 12.000'den fazla tür ve tür altı taksonu (alt tür ve varyete) bulunmakta olup birçok bitkinin de gen merkezi konumundadır. Floranın zengin bitki türü ve çeşitliliği nedeniyle doğadan toplanan ve kültürü yapılan tıbbi ve aromatik bitkiler açısından büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir. Bu durum; ülkemizin farklı iklim ve ekolojik koşullara sahip olması, bünyesinde Avrupa-Sibirya, Akdeniz ve İran-Turan olmak üzere üç bitki coğrafyası bölgesi (BCB) bulundurması, sahip olduğu topoğrafik, jeolojik, jeomorfolojik ve toprak çeşitlilikleri, 0-5.000 metre arasında değişen yükselti farklılıkları, derin kanyonlara ve çok farklı ekosistem tiplerine sahip olması ve Avrupa ülkelerine göre Buzul Dönemi'nden daha az etkilenmesinden kaynaklanmaktadır (Kırcı, 2015).

Türkiye'nin bu önemi; gelişmiş ülkelerdeki yerleşmiş bitkisel ilaç, bitki kimyasalları, gıda ve katkı maddeleri, kozmetik ve parfümeri sanayilerinin girdisini oluşturan pek çok tıbbi ve aromatik bitkilerin ülkemiz florasında bulunmasını sağlar. Tıbbi ve aromatik bitkiler ağırlıklı olarak Ege, Marmara, Akdeniz, Doğu Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden toplanmaktadır. Toplanan bitkiler genellikle defne, adaçayı, biberiye, kuşburnu ve ıhlamurdur (Faydaoğlu ve Sürücüoğlu, 2011).

İzmir Ticaret Borsası tarafından hazırlanan "Tıbbi Aromatik Bitkiler ve İyi Yaşam" adlı rapora göre, yurt içinde aktarlarda satılan bitki sayısının 200 civarında

olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye'de ticari amaçla doğadan toplanarak iç ve dış piyasada satılan bitki türlerinin sayısı uzmanlar tarafından 347 adet olarak belirtilmektedir. Bunların içinde endemik olanların sayısının 35 olduğu; doğadan toplanıp yurt dışına satılan doğal bitki türü sayısının ise 100 kadar olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte ülkemizdeki türlerin en az 1.000 kadarından çeşitli şekillerde yararlanıldığı ve 400 kadarının da ticaretinin yapıldığı tahmin edilmektedir. (Kırsal Kalkınma Dergisi Sayı 14 / 2018)

Zengin bitki çeşitliliğinin, derin tarihi değerlerle ve yerel kültürlerle birleşmesiyle birlikte geçmişten günümüze birçok bitki türü günlük hayatımızda yerini almıştır. Zaman içerisinde bazı bitki türlerinin kullanım miktarlarına bağlı olarak doğadan toplanan miktarları karşılayamadığından tarla koşullarında yetiştiriciliğine başlanmıştır. Bu bitkilere en güzel örnek kekik olup son dönemlerde defne, ada çayı, dağ çayı, biberiye, ıhlamur ile salep, lale, kardelen gibi bazı soğanlı ve yumrulu bitkilerde de üretim çalışmaları hız kazanmıştır (Şekeroğlu ve Çalışkan, 2015).

Kullanım alanı oldukça geniş olan tıbbi ve aromatik bitkilerin kuru ve taze olarak bütün bitki şeklinde ticareti yapılabildiği gibi, kök, dal, çiçek, yaprak gibi bitki parçaları, bunların parçalanmış veya öğütülmüş halleri, tentür (alkol içerisinde çözündürülmesi) veya farklı şekillerde hazırlanmış ekstraktları şeklinde tek bir bitki veya karışım yapılarak pazarlanabilmektedir (Tıbbi ve Aromatik Bitki İşletmelerinin Yapısal Analizi 2012).

Finansal olarak Pazar değeri her geçen gün artmakta olan tıbbi ve aromatik bitkiler ve ürünlerinin ekonomisine ait istatistiklerin bir araya getirildiği özel bir sınıflandırma bulunmamaktadır. Örneğin aromatik yapıda olan baharat ve çeşni sınıfına giren birçok tıbbi ve aromatik bitki, aynı zamanda parfüm, kozmetik, ilaç, kişisel bakım ürünleri, esans, şekerleme, alkollü içecekler, bitkisel çay vb. alanlarda da geniş kullanım alanına sahiptir. Bu nedenle tıbbi ve aromatik bitkiler ve bu bitkilerden elde edilen ürünlerin kullanımlarında görülen çeşitlilik, istatistiki olarak

ticaretine ilişkin sınıflandırılmayı güçleştirmektedir. Ülkemizde tıbbi ve aromatik bitkiler, 29/12/2018 tarihli ve 30640 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan ve 01/01/2019 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulan İstatistik Pozisyonlarına Bölünmüş Türk Gümrük Tarife Cetvelinde 9'uncu ve 12'nci fasıllarda yer almaktadır. Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon (GTİP) numaraları ürünlerin ithalat ve ihracatının doğru bir şekilde yapılması açısından oldukça önemlidir. Türk Gümrük Tarife Cetvelinde bazı ürün gruplarının özel bir GTİP numarasının olmadığı, böyle bir durumda o ürünün en yakın ürün gruba dahil edilerek "diğerleri" adı altında işlem yapıldığı görülmektedir (Karik ve Öztürk, 2009).

Aşağıdaki tabloda TUİK ten elde edilen verilerde görüldüğü gibi bazı bitkiler grup haline verilmiştir. Tabloda son 5 yıllık ihracat verileri değerlendirildiğinde çay dışında diğer kalemlerde her yıl düzenli olarak artış gözlenmektedir.

Çizelge 4.1. 2017-2022 yılları arasında tıbbi ve aromatik bitki ihracat verileri

kod	Ürün etiketi	2017	2018	2019	2020	2021
0810	“Taze çilek, ahududu, böğürtlen, sırt, beyaz veya kırmızı kuş üzümü ve ...	110,732	142,888	127,074	156,199	193,16
0910	“Zencefil, safran, zerdeçal” “zerdeçal”, kekik, defne yaprağı, köri ve diğer baharatlar (hariç . .	109,656	113,7	118,415	136,087	139,949
0909	Anason, badian, rezene, kişniş, kimyon veya kimyon tohumları; ardıç meyveleri	22,987	31,994	39,357	47,791	46,709
0901	Kahve (kavrulmuş veya kafeini alınmış olsun olmasın); kahve kabukları ve kabukları; kahve ikameleri . . .	10,704	12,082	19,877	30,342	35,122
0902	Çay, aromalı olsun ya da olmasın	24,966	13,09	16,11	17,835	21,723
0904	Piper cinsinin biberi; Capsicum cinsinin kurutulmuş veya ezilmiş veya öğütülmüş meyveleri veya . . .	9,097	8,896	14,125	17,782	21,091
0906	Tarçın ve tarçın ağacı çiçekleri	189	265	733	1,552	2,441
0908	Küçük hindistan cevizi, topuz ve kakule	109	144	1,395	3,517	2,111
0905	Vanilya	213	396	1,264	1,404	1,166
0907	Karanfil, bütün meyve, karanfil ve saplar	172	104	535	665	1,050
1207	Diğer yağlı tohumlar ve yağlı meyveler (kırılmış olsun olmasın) (yenilen sert kabuklu yemişler, zeytinler, ...	37,432	115,813	172,725	97,359	114,3
1211	Bitkiler ve bitki kısımları, dahil. Esas olarak parfümeride kullanılan türden tohumlar ve meyveler, . . .	17,577	20,336	24,399	26,052	30,709
3301	Uçucu yağlar, terpensiz olsun olmasın, dahil. Somutlar ve mutlaklar; reçineler; çıkarılan . . .	49,187	47,481	40,065	37,894	37,917
	TOPLAM	1.320,34	1.431,28	1.895,81	1.395,81	663,45

Çizelge 4.2. 2017-2022 yılları arasında tıbbi ve aromatik bitki ithalat verileri

Kod	Ürün Etiketi	2017	2018	2019	2020	2021
0810	"Taze çilek, ahududu, böğürtlen, sırt, beyaz veya kırmızı kuş üzümü ve **… (Böğürtlen, Kuşburnu)**	6,754	3,597	3,879	3,054	5,003
0901	Kahve (kavrulmuş veya kafeini alınmış olsun olmasın); kahve kabukları; kahve ikameleri . . .	191808	186584	206686	202873	232670
0902	Çay, aromalı olsun ya da olmasın	59929	38911	40851	44366	41531
0909	Anason, badian, rezene, kişniş, kimyon veya kimyon tohumları; ardıç meyveleri	11596	10155	27760	38800	40904
0904	Piper cinsinin biberi; Capsicum cinsinin kurutulmuş veya ezilmiş veya öğütülmüş meyveleri veya .	32676	12009	29612	21649	23829
0910	"Zencefil, safran, zerdeçal" "zerdeçal", kekik, defne yaprağı, köri ve diğer baharatlar (hariç . .	16112	13719	18513	22018	22487
0906	Tarçın ve tarçın ağacı çiçekleri	3396	1901	3741	4956	5019
0908	Küçük hindistan cevizi, topuz ve kakule	1109	929	2132	4237	3335
0903	Mat	2048	1552	2699	2664	2692
0907	Karanfil, bütün meyve, karanfil ve saplar	726	483	1186	1842	1189
0905	Vanilya	180	60	267	342	256
1207	Diğer yağlı tohumlar ve yağlı meyveler (kırılmış olsun olmasın) (yenilen sert kabuklu yemişler, zeytinler, **…**	299,325	218,502	309,401	321,35	323,545
1211	Bitkiler ve bitki kısımları, dahil. Esas olarak parfümeride kullanılan türden tohumlar ve	9,965	9,401	12,503	12,511	15,221

	meyveler, . . . (Ihlamur, nane					
3301	Uçucu yağlar, terpensiz olsun olmasın, dahil. Somutlar ve mutlaklar; reçineler; çıkarılan **. . . (Adaçayı, Lavanta)**	36,394	33,546	32,457	33,314	39,09
	TOPLAM	319.932,44	266.568,05	333.805,24	344.117,23	374.294,86

Çizelge 4.3. Baharat Bitkileri 2012-2021 Yılları Arası Ekim Alanı

Alan / Dekar

	Kırmızıbiber	Anason	Kimyon	Kekik	Çörekotu	Rezene)	Kişniş-	Haşhaş	Isırgan otu	Adaçayı	Gül	Lavanta	Yeşilçay
	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)	Alan (Dekar)
2012	112 677	194 430	226 294	94 283	2 299	15 775	11	135 106	3	54	30 832	509	758 566
2013	112 736	152 431	247 045	89 137	3 261	13 848	11	322 773	3	30	28 012	709	764 255
2014	108 508	140 506	224 421	92 959	1 717	15 848	11	266 212	3	130	28 359	2 189	760 494
2015	112 887	138 118	270 247	104 863	4 681	15 512	150	615 919	0	536	28 243	3 218	762 073
2016	122 415	136 552	268 849	121 127	23 160	17 503	503	299 217	5	3 681	29 753	5 700	763 609
2017	101 710	121 833	267 358	121 472	32 560	16 525	410	237 314	5	4 123	33 277	6 606	821 079
2018	119 865	124 455	361 761	139 061	33 864	23 400	405	451 226	5	3 951	34 205	8 684	781 334
2019	119 409	239 171	321 889	157 074	37 085	33 859	155	677 369	0	5 602	38 457	11 903	785 693
2020	119 869	155 317	212 132	184 711	33 773	22 204	2 455	461 252	1	6 655	41 320	22 188	786 813
2021	126 580	110 712	155 122	199 573	83 915	13 285	2 612	516 721	5	9 326	41 046	35 810	822 470

Bazı bitkilerin üretim alanları ile ilgili olarak Tuik ten aldığımız son on yıllık verilere baktığımızda; ekim alanlarının düzenli olarak artığı görülmektedir. Ancak Anason, kimyon, rezene gibi bitkilerin ekim alanın azalma sebebinin son yıllarda dünya çapında yaşanan covid 19 salgınının etkisi olduğu düşünülmektedir.

Çizelge 4.4. Baharat Bitkileri 1988-2021 Yılları Arası Üretim Miktarı

Üretim/ Ton

	Kırmızıbiber	Anason	Kimyon	Kekik	Çörekotu	Rezene)	Kişniş-	Haşhaş	Isırgan otu	Adaçayı	Gül	Lavanta	Yeşilçay
	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)	Üretim (Ton)
2012	165 527	11 023	13 900	11 598	161	1 862	1	3 497	0,42	7	10 225	123	1 250 000
2013	198 636	10 046	17 050	13 658	352	1 994	1	19 244	0,42	4	10 769	105	1 180 000
2014	186 291	9 309	15 570	11 752	140	2 289	1	16 223	0,42	19	10 831	297	1 266 311
2015	204 131	9 050	16 897	12 992	425	1 461	11	30 730	0	80	9 483	400	1 327 934
2016	228 531	9 491	18 586	14 724	2 527	2 464	42	16 550	1	411	12 267	747	1 350 000
2017	179 264	8 418	19 175	14 477	3 094	2 022	29	13 836	1	557	13 372	845	1 300 000
2018	227 380	8 664	24 195	15 895	3 322	3 067	29	26 991	1	428	14 773	1 040	1 480 534
2019	240 656	17 589	20 245	17 965	3 603	4 655	12	27 288	0	1 233	16 560	1 462	1 407 448
2020	256 735	10 716	13 926	23 866	3 412	4 365	188	20 542	0,1	1 271	18 202	3 499	1 450 556
2021	284 694	6 936	8 386	21 174	6 435	2 503	253	21 037	0,5	1 848	18 020	6 108	1 450 000

Bazı bitkilerin üretim alanları ile ilgili olarak Tuik ten aldığımız son on yıllık verilere baktığımızda; üretim miktarlarının düzenli olarak artığı görülmektedir. Ancak Anason, kimyon, rezene gibi bitkilerin ekim alanın azalmasına bağlı olarak üretim miktarlarında da düşüş görülmüştür.

4.5. Türkiye de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Sürdürülebilirlik ve İhracatını Arttırma Olanakları

Tıbbi-aromatik bitkilerin mevcut işleme sanayi henüz istenilen düzeye ulaşamamıştır. Ülkemiz bu anlamda işlenmiş üründen çok hammadde üretim ve ticareti alanında rol almaktadır. Ancak bu ürünlerin işleme sanayinin geliştirilmesi ülke ekonomisi yanında yaratacağı istihdam ile bölge sanayicisi ve çiftçisine oldukça önemli katkılar sağlayacak, üretimde sağlanacak stabilite ve yüksek kalite ile de ülkemizin bu alandaki ticari konumunu güçlendirecektir (Tıbbi ve Aromatik Bitki İşletmelerinin Yapısal Analizi 2012).

Türkiye coğrafik yapısı, iklim çeşitliliği ve toprak yapısına bağlı olarak dünyadaki sayılı üreticiler arasında yer almasına rağmen, ihracatta elde ettiği gelir istenilen seviyede değildir. Bunun en önemli nedeni de doğadan toplanan ve üretimi yapılan ürünlerin katma değer oluşturmadan, işlenmeden satılmasıdır.

4.7 Tüketicilere Ait Bulgular

Araştırmaya katılan tüketicilerden elde edilen verilerle, tıbbi ve aromatik bitki kullanan tüketicilerin demografik özellikleri, tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitki tüketimi hakkında genel bilgileri, tıbbi ve aromatik bitki kullanım amaçları gibi verilere ulaşılmıştır. Aynı zamanda tüketicilerin, demografik özelliklerinin tıbbi ve aromatik bitki hakkındaki bilgi düzeyleri incelenmiştir.

4.7.1. Tüketicilerin Genel Özellikleri

Araştırma kapsamına Adana ili kentsel alanında yaşayan; Seyhan'da 353, Çukurova'da 116, Yüreğir'de 74, Sarıçam'da 51 olmak üzere 594 tüketici alınmıştır. Tüketicilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, mesleği ve gelir düzeyi gibi demografik özelliklere ait bulgular aşağıda olduğu gibidir.

Tüketicilerin %59,4'ü Seyhan, %19.5'i Çukurova, %12.5'i Yüreğir, %8.6'sı Sarıçam ilçesinde oturmaktadır. %56.2'si kadın, % 43.8'inin erkek olduğu Çizelge 4.5'de görülmektedir.

Çizelge 4.5. Yaşadıkları ilçeye göre tüketiciler

			Kadın	Erkek	Toplam
İlçe	SEYHAN	N	231	122	353
		%	38,9	20,5	59,4
	ÇUKUROVA	N	70	46	116
		%	11,8	7,7	19,5
	YÜREĞİR	N	18	56	74
		%	3,0	9,4	12,5
	SARIÇAM	N	15	36	51
		%	2,5	6,1	8,6
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Çizelge 4.6 görüldüğü gibi tüketicilerin %7.2'si 30 yaş altında, %57.3'sinin 31-51 yaş aralığında %35.5'i de 51 yaş üzerinde görülmektedir.

Taşdemir ve Vural (2019)'ın Trabzon ilinde yaşayan tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitki kullanımlarını belirlemek amacıyla yaptıkları araştırmada; tüketicilerin %57'sinin kadın, %43'ünün erkekleri oluşturduğu, araştırmaya alınanların %9,5'inin 25 yaş altında olduğu, %18'inin 25-34 yaş aralığında, %31 inin 35-45 yaş aralığında, %41,5 inin de 45 yaş üzerinde olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.6. Tüketicilerin yaşı

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Tüketicilerin Yaşı	<30	N	27	16	43
		%	4,5	2,7	7,2
	31-50	N	201	139	340
		%	33,8	23,4	57,2
	51>	N	106	105	211
		%	17,8	17,7	35,5
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100

Araştırmaya katılan tüketicilerin medeni durumlarına baktığımızda %56,2'sinin kadın, %43,8'inin erkek olduğu, evli olanların %84.2 ile çoğunlukta olduğu (çizelge 4.3) görülmektedir.

Taşdemir ve Vural (2019)'ın çalışmasında Trabzon ilinde 200 tüketiciye ulaşılmış; tüketicilerin %16,5'inin ilköğretim, %46'sının ortaöğretim, %36'sının lisans ve %1,5'inin lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.7. Tüketicilerin Medeni Durumu

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Tüketicilerin Medeni Durumu	Evli	N	279	221	500
		%	47,0	37,2	84,2
	Bekar	N	55	39	94
		%	9,3	6,6	15,8
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Araştırma kapsamına alınan tüketicilerin eğitim durumlarına bakıldığında %21'inin ilköğretim, % 41.9'unun orta öğretim, %33.2'sinin lisans, %3.9'unun lisasüstü mezunu olduğu görülmektedir (çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Tüketicilerin Eğitim Düzeyi

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	81	44	125
		%	13,6	7,4	21,0
	Orta öğretim	N	137	112	249
		%	23,1	18,9	41,9
	Yükseköğretim	N	106	91	197
		%	17,8	15,3	33,2
	Lisansüstü	N	10	13	23
		%	1,7	2,2	3,9
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100

Araştırmaya katılan tüketiciler meslek grupları açısından değerlendirildiğinde, %51,6'inin bir meslek sahibi, %1,2'sinin öğrenci, %18,2'sinin emekli ve %29'unun da ev hanımı olduğu Çizelge 4.9'da görülmektedir.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu (2013)'nun Isparta ve Afyon İllerinde Tıbbi ve Aromatik Amaçlı Kullanılan Bitkilerin Satılma, Toplanma ve Kullanılma Durumları konulu çalışmalarında; %68.3'ünün bir meslek sahibi olduğu, %5,2'sinin öğrenci, %13,6'sının ev hanımı olduğu, Taşdemir ve Vural (2019)'ın yaptıkları araştırmada; tüketicilerin %68,5'inin bir meslek sahibi olduğu, %4'ünün öğrenci, %25'inin ev hanımı olduğu tespit edilmiştir.

Bu çalışmalara genel olarak baktığımızda da bitki kullanan kesimin daha çok çalışan ve gelir sahibi olan kişilerden olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.9. Tüketicilerin Mesleği

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Tüketicilerin Mesleği	Memur	N	54	53	107
		%	9,1	8,9	18,0
	İşçi	N	7	35	42
		%	1,2	5,9	7,1
	Çiftçi	N	0	5	5
		%	0,0	0,8	0,8
	Öğrenci	N	5	2	7
		%	0,8	0,3	1,2
	Emekli	N	29	79	108
		%	4,9	13,3	18,2
	Ev Kadını	N	172	0	172
		%	29,0	0,0	29,0
	Esnaf	N	2	26	28
		%	0,3	4,4	4,7
	Özel Sektör	N	65	60	125
		%	10,9	10,1	21,0
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Çizelge 4.9 da tüketicilerin %44.1'in 3000'in altında, %38.2'sinin 3001-5000 TL arasında, %13.5'inin 5001-8000 TL arasında, %4.2'nin de 8000TL den fazla geliri olduğu görülmektedir. (Anketin yapılma tarihi 2021 yılı Aralık gelirlerine göre cevaplandırılmıştır).

Çizelge 4.10. Tüketicilerin Gelir Düzeyi

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Gelir Düzeyi	< 3000	N	195	67	262
		%	32,8	11,3	44,1
	3001 - 5000	N	97	130	227
		%	16,3	21,9	38,2
	5001 - 8000	N	35	45	80
		%	5,9	7,6	13,5
	8001 >	N	7	18	25
		%	1,2	3,0	4,2
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

4.7.2. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitki Tüketimi Hakkında Genel Bilgileri (Nereden Öğrendiği, Ne Zaman ve Nasıl Temin Ettiği)

Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri tüketme sıklığı, bilgi düzeyleri, öğrendiği yer, temin ettiği yer ve temin etme tercihleri verilmiştir.

Araştırmaya katılan tüketicilere tıbbi ve aromatik bitkileri ne sıklıkla tükettiklerini sorduğumuzda, verilen cevapların %53.7'si ihtiyaç zamanı, %44.9'u her zaman, %1.3'ü ise hiçbir zaman olduğu Çizelge 4.7 görülmektedir. Yani araştırmaya katılan tüketicilerin % 98.7'si tıbbi ve aromatik bitkileri kullandığını belirlenmiştir.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu'nun (2013) yaptığı çalışmada %66.7'si gerektikçe, %22.6'sı hastalandıkça, %10.7'si de hemen tükettiğini, Taşdemir ve Vural'ın (2019) yaptığı çalışmada %69'u ihtiyaç zamanı, %18'i her zaman %13'ü de hastalanınca tükettiğini belirttiği görülmektedir.

Çizelge 4.11 Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Tüketim Sıklığı	İhtiyaç zamanı	N	182	137	319
		%	30,6	23,1	53,7
	Her zaman	N	148	119	267
		%	24,9	20,0	44,9
	Hiçbir zaman	N	4	4	8
		%	0,7	0,7	1,3
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkilerden etkilenme derecelerini öğrenmeye çalıştığımız Çizelge 4.12 de katılan tüketicilerin %78'inin tıbbı ve aromatik bitkiler hakkında bilgisi oluğunu, %92'sinin tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı bulduğunu, %70'inin tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken yanında faydaları hakkında bilgi verilmesinin satın alınmasının olumlu etkilediğini düşündüğünü, %75'inin ise tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken güven problemi taşımadan aldığını belirtmişlerdir.

Bu sonuçlara göre ankete katılan kişilerin tıbbi ve aromatik bitkiler hakkında bilgisi olduğunu, faydalı bulduklarını buna rağmen tıbbi bitkiler hakkında bilgi verilmesinin satın alma davranışlarını olumlu etkilediği görülmektedir.

Taşdemir ve Vural'ın (2019) yaptığı çalışmada tüketicilerin %49'u tıbbı ve aromatik bitkiler hakkında bilgisi oluğunu, %84'ü tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı bulduğunu görülmektedir.

Çizelge 4.12 Tüketicilere Tıbbi ve Aromatik Bitkilerden Etkilenme Dereceleri

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Tıbbı ve aromatik bitkiler hakkında bilgim var	18	3,0	50	8,4	63	10,6	165	27,8	298	50,2	594	100
Tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı olduğunu düşünüyorum	6	1,0	13	2,2	28	4,7	178	30,0	369	62,1	594	100
Tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken yanında faydaları hakkında bilgi verilmesi satın almamı olumlu etkiliyor	18	3,0	104	17,5	51	8,6	65	10,9	356	59,9	594	100
Tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken güven problemi taşımadan alıyorum	56	9,4	37	6,2	55	9,3	164	27,6	282	47,5	594	100

Bazı tüketicilerin birden fazla şıkka cevap verdiği çizelge 4.13 de araştırmaya katılan tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkiler konusunda ki bilgilerini, %8'i kendi kendine öğrendiğini, %1'i bu konuda eğitim aldığını, %53'ü aile büyüklerinden öğrendiğini, %33,3'ü TV/Radyo / İnternetten, %1.3'ü de bunların dışında başka yollardan öğrendiği görülmektedir. Tıbbi ve aromatik bitkilerin tarihine baktığımızda deneme yanılma yöntemiyle öğrenilen bilgilerin babadan oğula / anadan kıza geçmesi %53 oranla halen aile büyüklerinden öğrenmenin devam ettiğini, günümüzde iletişim imkanlarının (TV/Radyo/İnternet) etkili kullanılması, bilginin paylaşım hızına bağlı olarak tüketicilerin kendi kendine TV/Radyo/İnternetten – kitap dergiden öğrendiğini düşündürmektedir.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu'nun (2013) yaptığı çalışmada %40'ı aileden, %14.5'i kitap/dergiden, %25'i TV/radyo/internetten, %13.6'sı aktarda/satıcılardan öğrendiğini belirtmiş, Taşdemir ve Vural'ın (2019) çalışmasında %23'ü aileden, %15'i kitap/dergiden, %32 internetten, %21'i de çevreden öğrendiğini belirtmiştir.

Çizelge 4.13. Tüketiciler tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili bilgileri edinme kaynakları?

			Cinsiyet		
			Kadın	Erkek	Toplam
Bilgi Kaynakları	Kendi Kendime	N	39	25	64
		%	4,9	3,1	8,0
	Eğitim Aldım	N	5	3	8
		%	0,6	0,4	1,0
	Aile büyüklerinden	N	236	188	424
		%	29,5	23,5	53,0
	Kitap/ Dergiden	N	17	11	28
		%	2,1	1,4	3,5
	TV/ Radyo/ İnternet	N	168	98	266
		%	21,0	12,3	33,3
	Diğer	N	6	4	10
		%	0,8	0,5	1,3
Toplam		N	471	329	800
		%	58,9	41,1	100,0

Bu çalışmada tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri temin ettikleri yerle ilgili olarak Çizelge 4.14'e baktığımızda bazı tüketicilerin birden fazla şıkka cevap verdiğini ve %62.5'i aktardan, %5.7'si pazardan, %2'si eczaneden, %1.2'si internetten, %13.4'ü kendisinin yetiştirdiğini, %6.9'u da marketten temin ettiği görülmektedir.

Taşdemir ve Vural'ın (2019) çalışmasında tüketicilerin %40'ı tıbbi ve aromatik bitkileri aktardan temin ettiği %28'i marketten, %15'i de doğadan toplayarak temin ettiğini belirtmiştir.

Çizelge 4.14. Tüketiciler Tıbbi ve aromatik bitkileri temin yerleri?

			Cinsiyet		
			Kadın	Erkek	Toplam
Bitkileri temin yerleri	Aktar	N	303	216	519
		%	36,5	26,0	62,5
	Pazar	N	27	20	47
		%	3,3	2,4	5,7
	Eczane	N	8	9	17
		%	1,0	1,1	2,0
	İnternet	N	8	2	10
		%	1,0	0,2	1,2
	Kendi Yetiştiriyor	N	59	52	111
		%	7,1	6,3	13,4
	Ormandan Topluyor	N	18	21	39
		%	2,2	2,5	4,7
	Market	N	19	38	57
		%	2,3	4,6	6,9
	Diğer	N	16	14	30
		%	1,9	1,7	3,6
Toplam		N	458	372	830
		%	55,2	44,8	100,0

Araştırmaya katılan tüketicilere tıbbi ve aromatik bitkileri satın alırken kalite tercihlerinin ne olduğu sorulmuştur. Birden fazla şıkka cevap veren tüketicilerden %6.8'i markasına, %3.8'i rengine, %11.5'i kokusuna, %15.6'sı görünümüne, %50.1'i tazeliğine, %2.9'u kurutma şekline, %3.4'ü kurutma ortamına dikkat

ederken fiyatı önemseyen tüketicilerin düşük oranda olduğu görülmüştür (Çizelge 4.15).

Çizelge 4.15. Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri satın alırken kalite tercihleri

			Cinsiyet		
			Kadın	Erkek	Toplam
Kalite tercihleri	Marka	N	29	33	62
		%	3,2	3,6	6,8
	Fiyat	N	13	13	26
		%	1,4	1,4	2,9
	Renk	N	28	7	35
		%	3,1	0,8	3,8
	Koku	N	63	43	106
		%	6,9	4,7	11,6
	Görünüm	N	95	48	143
		%	10,4	5,3	15,7
	Tazelik	N	271	192	463
		%	29,7	21,1	50,8
	Kurutma Şekli	N	21	6	27
		%	2,3	0,7	3,0
	Kurutma Ortamı	N	17	14	31
		%	1,9	1,5	3,4
	Diğer	N	9	9	18
		%	1,0	1,0	2,0
Toplam		N	546	365	911
		%	59,9	40,1	100,0

Araştırmaya katılan tüketicilere tıbbi ve aromatik bitkileri satın alırken en çok dikkat ettikleri özellikleri sorulmuştur. Birden fazla şıkka cevap veren tüketicilerden %9.9'u markaya, %5.5'i fiyatına, %34.1'i kalitesine, %45.5'i son kullanma tarihine, %5'i de ambalajına dikkat ettiklerini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.16. Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Satın Alırken Dikkat Ettikleri Özellikleri

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
	Marka	N	37	32	69
		%	5,3	4,6	9,9
	Fiyat	N	19	19	38
		%	2,7	2,7	5,5
	Kalite	N	124	113	237
		%	17,8	16,3	34,1
	Son Kullanım Tarihi	N	206	110	316
		%	29,6	15,8	45,5
	Ambalaj/Paket	N	22	13	35
		%	3,2	1,9	5,0
Toplam		N	408	287	695
		%	58,7	41,3	100,0

Bu çalışmaya katılan tüketicilerin %93.4'ü aktara gittiklerinde ihtiyaçları dışında ürün almadıkları, %6.6'sı ise alacağı üründen farklı ürünler aldığı Çizelge 4.17 te görülmektedir.

Çizelge 4.17. Tüketiciler Aktara Gittiklerinde İhtiyaçları Dışında Ürün Alıp Almama Durumları

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
İhtiyaçları Dışında Ürün Alıp Almama Durumları	Hayır	N	301	254	555
		%	50,7	42,8	93,4
	Tıbbi-Aromatik Bitki Harici Diğer Ürünler	N	33	6	39
		%	5,6	1,0	6,6
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Çizelge 4.18'e baktığımızda tüketicilerin, %82.7'si bitkileri ayrı ayrı kurutulmuş olarak satın aldığını, %5.6'sı aktarın farklı bitkileri karıştırarak yaptığı özel karışım satın aldığını, %7.7'si markalı ve şişelenmiş (fabrikasyon) olan özütleri tercih ettiğini, %4'ü de alım tercihleri olmadığı görülmektedir.

Çizelge 4.18. Tüketiciler Tıbbi Bitkileri Alma Tercihleri

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Bitkileri ayrı ayrı kurutulmuş olarak satın alıyorum	N	289	202	491
	%	48,7	34,0	82,7
Aktarın farklı bitkileri karıştırarak yaptığı özel karışım satın alıyorum	N	18	15	33
	%	3,0%	2,5	5,6
Markalı ve şişelenmiş (fabrikasyon) olan özütleri tercih ediyorum	N	18	28	46
	%	3,0	4,7	7,7
Fark etmez	N	9	15	24
	%	1,5	2,5	4,0
Toplam	N	334	260	594
	%	56,2	43,8	100,0

Çizelge 4.19 da katılan tüketicilerin satın aldıkları tıbbi ve aromatik bitkilerin paketli olup olmaması konusunda ki düşüncelerini öğrenmek istediğimizde, %15'i aktar tarafından paketlenmiş ürünleri hijyenik oldukları için tercih ettiğini, %13.1' i markası belli, üzerinde kullanım bilgileri olan fabrikasyon ürünleri tercih ettiğini, %71.5'i paketlenmemiş aktarlarda açık olarak satılan bitkileri tercih ettikleri görülmektedir.

Çizelge 4.19. Tüketicilerin Satın Aldığı Tıbbi Bitkilerin Paketli Olup Olmaması Konusundaki Düşünceleri?

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Aktar tarafından paketlenmiş ürünleri hijyenik oldukları için tercih ederim	N	47	42	89
	%	7,9	7,1	15,0
Markası belli, üzerinde kullanım bilgileri olan fabrikasyon ürünleri tercih ederim	N	28	50	78
	%	4,7	8,4	13,1
Paketlenmemiş bitkileri tercih ederim	N	258	167	425
	%	43,4	28,1	71,5
Diğer	N	2	0	2
	%	,3	,0	,3
Toplam	N	335	259	594
	%	56,4%	43,6%	100.0

4.7.3 Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma amaçları

Bu çalışmada tüketicilerin %51.1'i beslenme, %1.2'si kozmetik, %47.7'si ilaç olarak kullandığı çizelge 4.20'de görülmektedir.

Çizelge 4.20. Tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanları

			Cinsiyet		
			Kadın	Erkek	Toplam
Kullanım alanları	Beslenme	N	311	239	550
		%	28,9	22,2	51,1
	Kozmetik	N	11	2	13
		%	1,0	0,2	1,2
	İlaç	N	302	212	514
		%	28,0	19,7	47,7
Toplam		N	624	453	1077
		%	57,9	42,1	100,0

Çalışmaya katılan tüketicilere belirlediğimiz 26 tıbbi bitki konusunda, kullanıp kullanmadıklarını, kullananların hangi amaçla kullandığını, faydalı bulup bulmadıkları sorduğumuzda, aldığımız cevaplara göre, en çok kullanılan tıbbi ve aromatik bitkiler kekik, nane, ıhlamur, kimyon, zencefil, zerdeçal, adaçayı, kantaron, papatya, yeşil çay, kuşburnu, kişniş, rezene, çörekotu, tarçın, gül suyu, ekinezya, lavanta, ısırgan, menengiç, haşhaş, anason, böğürtlen, ekinezya, kakule ve vargit (keyvan koyan) şeklinde sıralanmıştır. Bu bitkileri kullananların %49.6'sı tedavi, %44.3'ü'i gıda, %2.34'ü kokusu ve tadından dolayı, %,1.7'si kozmetik, %2.02'si keyif verici, %0.66'sı da estetik amaçlı kullandığı Çizelge 4.21a da görülmektedir.

Taşdemir ve Vural'ın (2019) çalışmasında tıbbi ve aromatik bitkileri kullanan tüketicilerin, kekiği %70.25'i naneyi %64.27'si, ıhlamuru %80.78'i kimyonu %17.88'i zencefili %82.78'i, zerdeçalı 85.03'ü, adaçayını %77.44'ü, kantaronu 85.50'si, papatyayı %77.33'ü, yeşilçayı %76.26'sı, kuşburnunu %63.82'si, kişnişi %87.38'i, rezeneyi %77.45'i, çörekotunu % 75.31'i, tarçını %79.37'si, gül suyunu %55,932ü, ekinezyayı %50.88'i, lavantayı %56.25'i, ısırganı %81.08'i, menengiçi %69.23'ü, haşhaşı %58.06'sı, anasonu %64.29'u, böğürtleni

%57.69'u, ekinezyayı 50.88'i, kakuleyi 37.50'si faydalı bulduğu Çizelge 4.22b de görülmektedir. Genel olarak tabloya bakıldığında cevap veren tüketicilerin %70'i faydalı bulduğu, %1'i faydalı bulmadığını, %29'u da kullandığını belirtmiş ancak faydalı olduğu konusunda fikrini belirtmediği görülmektedir.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu'nun (2013) çalışmasında tüketicilerin %99.3'ü, Taşdemir ve Vural'ın (2019) çalışmasında %84.5'inin kullandıkları tıbbi ve aromatik bitkileri faydalı bulduğu görülmektedir.

Çizelge 4.21a Tüketicilerin Tıbbi Bitkilere İlişkin Bilgileri

Kullanılan Bitki İsmi		Kullandım	Hangi amaçla kullandınız?											
			Tedavi		Gıda		Koku ve Tat		Kozmetik		Keyif Verici		Estetik	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	Adaçayı	292	238	9,34	89	3,91	5	4,17	1	1,82	25	24,04	1	2,94
2	Anason	22	16	0,63	5	0,22		0,00	1	1,82	5	4,81	1	2,94
3	Böğürtlen	22	5	0,20	14	0,61	2	1,67		0,00	4	3,85	1	2,94
4	Çörekotu	69	28	1,10	45	1,98	4	3,33	1	1,82	2	1,92	1	2,94
5	Defne	9	7	0,27	1	0,04		0,00		0,00	1	0,96		0,00
6	Ekinezya	39	19	0,75	20	0,88	11	9,17	4	7,27	1	0,96	2	5,88
7	Gül suyu	41	15	0,59	12	0,53	9	7,50	17	30,91	1	0,96	5	14,71
8	Haşhaş	25	6	0,24	21	0,92	1	0,83	1	1,82	1	0,96	1	2,94
9	Isırgan	33	19	0,75	17	0,75		0,00		0,00	1	0,96		0,00
10	Ihlamur	448	372	14,59	153	6,72	2	1,67	1	1,82	7	6,73	1	2,94
11	Kekik	526	255	10,00	450	19,76	17	14,17	1	1,82	2	1,92	1	2,94
12	Lavanta	34	17	0,67	4	0,18	13	10,83	9	16,36	3	2,88	2	5,88
13	Kakule	7	3	0,12	5	0,22		0,00		0,00		0,00		0,00
14	Kişniş	97	10	0,39	89	3,91	1	0,83	1	1,82	1	0,96	1	2,94
15	Kimyon	395	32	1,26	373	16,38	16	13,33	1	1,82	2	1,92	1	2,94
16	Kuşburnu	118	55	2,16	81	3,56	4	3,33	1	1,82	9	8,65	2	5,88
17	Kantaron	185	170	6,67	20	0,88	2	1,67	5	9,09	1	0,96	2	5,88
18	Menengiç	30	5	0,20	22	0,97	1	0,83	1	1,82	8	7,69	2	5,88
19	Nane	525	290	11,38	489	21,48	20	16,67	1	1,82	5	4,81	1	2,94
20	Papatya	183	154	6,04	49	2,15	3	2,50	5	9,09	10	9,62	4	11,76
21	Rezene	89	63	2,47	24	1,05	3	2,50	1	1,82	9	8,65	2	5,88
22	Vargit(Keyvan kovan)	3	2	0,08		0,00	1	0,83		0,00		0,00		0,00
23	Zencefil	364	318	12,48	100	4,39	2	1,67	1	1,82	2	1,92	1	2,94
24	Zerdeçal	350	301	11,81	85	3,73	3	2,50	1	1,82	3	2,88	1	2,94
25	Yeşil çay	162	115	4,51	80	3,51		0,00	1	1,82	1	0,96	1	2,94
26	Tarçın	53	34	1,33	29	1,27		0,00		0,00		0,00		0,00
TOPLAM		**4121**	**2549**	**100,00**	**2277**	**100,00**	**120**	**100,00**	**55**	**100,00**	**104**	**100,00**	**34**	**100,00**

Çizelge 4.21b Tüketicilerin Tıbbi Bitkilere İlişkin Bilgileri

		Faydalı buldunuz mu?					
		Evet		Hayır		Cevap Yok	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	Adaçayı	278	0,77	8	0,02	73	0,20
2	Anason	18	0,64	1	0,04	9	0,32
3	Böğürtlen	15	0,58	1	0,04	10	0,38
4	Çörekotu	61	0,75	2	0,02	18	0,22
5	Defne	4	0,44	1	0,11	4	0,44
6	Ekinezya	29	0,51	1	0,02	27	0,47
7	Gül suyu	33	0,56	1	0,02	25	0,42
8	Haşhaş	18	0,58	2	0,06	11	0,35
9	Isırgan	30	0,81		0,00	7	0,19
10	Ihlamur	433	0,81	4	0,01	99	0,18
11	Kekik	510	0,70	3	0,00	213	0,29
12	Lavanta	27	0,56	1	0,02	20	0,42
13	Kakule	3	0,38		0,00	5	0,63
14	Kişniş	90	0,87		0,00	13	0,13
15	Kimyon	76	0,18	2	0,00	347	0,82
16	Kuşburnu	97	0,64	6	0,04	49	0,32
17	Kantaron	171	0,86	1	0,01	28	0,14
18	Menengiç	27	0,69	1	0,03	11	0,28
19	Nane	518	0,64	1	0,00	287	0,36
20	Papatya	174	0,77		0,00	51	0,23
21	Rezene	79	0,77		0,00	23	0,23
22	Vargit(Keyvan kovan)		0,00	1	0,33	2	0,67
23	Zencefil	351	0,83	2	0,00	71	0,17
24	Zerdeçal	335	0,85	5	0,01	54	0,14
25	Yeşil çay	151	0,76	1	0,01	46	0,23
26	Tarçın	50	0,79		0,00	13	0,21
TOPLAM		**3578**		**45**		**1516**	

Ankete katılan tüketicilerin hangi mevsimde, hangi tıbbi ve aromatik bitkilerden en çok tükettiklerini öğrenmek için baktığımız Çizelge 4.22 de, genel olarak; nane, kekik, kimyon, ıhlamur, zencefil, adaçayı, zerdeçal, kantaron, papatya, yeşilçay, kuşburnu, kişniş ve rezeneyi tükettiklerini, mevsimsel olarak baktığımızda İlkbaharda mevsiminde; daha çok nane, kekik, kimyon, adaçayı, kantaron, papatya, zencefil, kişniş ve zerdeçal tükettiğini, Yaz mevsiminde; nane, kekik, kimyon,

adaçayı, papatya, kantaron, yeşilçay, zencefil, çörekotu, zerdeçal tükettiklerini, Sonbahar mevsiminde; nane, kimyon, kekik, ıhlamur, adaçayı, zencefil, kantaron, papatya, kuşburnu ve yeşil çay tükettiklerini, Kış mevsiminde; nane, ıhlamur, zerdeçal, kekik, zencefil, kimyon, adaçayı, kantaron, kuşburnu ve papatya tükettikleri görülmektedir.

Çizelge 4.22. Tüketicilere bu bitkilerden en çok hangi mevsimde tükettiklerini sorduğumuzda

	Bitki İsmi	İlkbahar	%	Yaz	%	Sonbahar	%	Kış	%
1	Nane	478	24,10	371	25,57	275	14,50	336	13,75
2	Kekik	464	23,40	375	25,84	246	12,97	289	11,82
3	Papatya	91	4,59	90	6,20	91	4,80	51	2,09
4	Kantaron	94	4,74	56	3,86	104	5,49	70	2,86
5	Kişniş	68	3,43	11	0,76	29	1,53	12	0,49
6	Kimyon	301	15,18	163	11,23	248	13,08	240	9,82
7	Tarçın	23	1,16	17	1,17	18	0,95	10	0,41
8	Adaçayı	106	5,35	106	7,31	152	8,02	174	7,12
9	Karabiber	13	0,66	8	0,55	12	0,63	10	0,41
10	Çörekotu	32	1,61	34	2,34	19	1,00	12	0,49
11	Kuşburnu	20	1,01	2	0,14	58	3,06	67	2,74
12	Rezene	21	1,06	12	0,83	43	2,27	33	1,35
13	Pulbiber	15	0,76	11	0,76	14	0,74	13	0,53
14	Ihlamur	10	0,50	2	0,14	198	10,44	397	16,24
15	Zencefil	85	4,29	41	2,83	147	7,75	280	11,46
16	Zerdeçal	36	1,82	24	1,65	95	5,01	301	12,32
17	Yeşilçay	32	1,61	42	2,89	46	2,43	30	1,23
18	Karanfil	8	0,40	7	0,48	6	0,32	6	0,25
19	Anason	1	0,05	1	0,07	4	0,21	5	0,20
20	Menengiç	5	0,25	1	0,07	9	0,47	9	0,37
21	Defne	8	0,40	8	0,55	6	0,32	7	0,29
22	Hibisküs	3	0,15	5	0,34	5	0,26	3	0,12
23	Biberiye	5	0,25	3	0,21	5	0,26	4	0,16
24	Isırgan	3	0,15	2	0,14	6	0,32	5	0,20
25	Form çayı		0,00	2	0,14	2	0,11	2	0,08
26	Medine Gülü		0,00		0,00	1	0,05	1	0,04
27	Okaliptus		0,00		0,00	1	0,05	1	0,04
28	Haşhaş	3	0,15	5	0,34	3	0,16	3	0,12
29	Gül suyu	10	0,50	7	0,48	3	0,16		0,00
30	Lavanta	8	0,40	8	0,55	2	0,11	2	0,08
31	Kayısı Çayı	3	0,15	3	0,21	3	0,16	3	0,12
32	Diğer(Sumak, Böğürtlen, Kiraz sapı, Açlık otu, mısır püskülü, keten tohumu	37	1,87	34	2,34	45	2,37	68	2,78

Çalışmaya katılan tüketicilerin tedavi amaçlı tıbbi bitkileri satın alırken nasıl bir yol izledikleri konusunda Çizelge 4.23'e baktığımızda, %63,3'ü önce doktora gittiğini, iyileşemezse tıbbi bitkilere baş vurduğunu, %8,4'ü doktora gitmediğini, aktara danışarak bu bitkileri kullandığını, %14,8'i bitkiler hakkında yeterince bilgi sahibi olduğunu, kimseye danışmadan hastalığıma iyi gelecek bitkiyi doğrudan satın aldığını, %13,5'i İnternetten araştırarak hastalığına iyi gelecek bitkiyi aldığını belirtmiştir. Tüketicilerin her ne kadar tıbbi ve aromatik bitkileri tedavi amaçlı kullandıkları görülse de çoğunluk önce doktora gittiğini sonra tıbbi aromatik bitkileri kullandığını belirterek alternatif veya tamamlayıcı tedavi olarak tükettikleri düşünülmektedir.

Çizelge 4.23. Tüketiciler Tedavi Amaçlı Tıbbi Bitkileri Satın Alırken Nasıl Bir Yol İzliyorlar

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Önce doktora giderim, iyileşemezsem tıbbi bitkilere baş vururum	N	217	159	376
	%	36,5	26,8	63,3
Doktora gitmem, aktara danışarak bu bitkileri kullanırım	N	22	28	50
	%	3,7	4,7	8,4
Bitkiler hakkında yeterince bilgi sahibiyim, kimseye danışmadan hastalığıma iyi gelecek bitkiyi doğrudan alırım	N	54	34	88
	%	9,1	5,7	14,8
İnternetten araştırarak hastalığıma iyi gelecek bitkiyi alırım	N	54	26	80
	%	9,1	4,4	13,5
Toplam	N	347	247	594
	%	58,4	41,6	100,0

Çizelge 4.24 e göre çalışmaya katılan tüketicilerden %46,5'i Solunum sistemi hastalıklarında (soğuk algınlığı, üşütme ve öksürük), %33.7'si ve Sindirim Sistemi hastalıklarında (mide ağrısı ve bulantısı, hazımsızlık) tıbbi bitki kullandıklarını belirtmiş olup bunları sırayla, %8,5'i Sinir Sistemi hastalıkları (Stres, Depresyon ve Endişe, Uyku bozukluğu, Unutkanlık), %1,4 ile Boşaltım sistemi hastalıkları (Böbrek hastalığı, Hemoroit, Kabızlık, Prostat), %2,5 ile Kadın

hastalıkları (Menopoz), %3 ile zayıflamada, %4,4 ile de diğer çeşitli rahatsızlıklarında kullandıkları görülmektedir. Buradan da daha çok ayakta geçirilen basit hastalıklarda kullanıldığı düşünülmektedir.

Faydaoğlu ve Sürücüoğlu'nun (2013) çalışmasında tüketicilerin daha çok üst solunum yolu hastalıklarında, hemoroit, şeker hastalığı, böbrek taşı ve iltihabı, göz hastalığı, mide ve kolesterol rahatsızlıklarında kullandıkları belirtilmiştir.

Çizelge 4.24. Tüketiciler Tıbbi Bitkileri Daha Çok Hangi Şikayetleri için kullanıyorlar

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Sindirim Sistemi hastalıkları (Mide ağrısı ve bulantısı, hazımsızlık)	N	243	116	359
	%	22,8	10,9	33,7
Sinir Sistemi hastalıkları (Stres, Depresyon ve Endişe, Uyku bozukluğu, Unutkanlık)	N	58	32	90
	%	5,5	3,0	8,5
Solunum sistemi hastalıkları (Soğuk algınlığı, Üşütme ve Öksürük)	N	290	205	495
	%	27,3	19,3	46,5
Boşaltım sistemi hastalıkları (Böbrek hastalığı, Hemoroit, Kabızlık, Prostat)	N	5	10	15
	%	0,5	,9	1,4
Kadın hastalıkları (Menopoz)	N	26	1	27
	%	2,4	,1	2,5
Kalp Hastalığı	N	8	3	11
	%	0,8	,3	1,0
Kanser Hastalığı	N	3	1	4
	%	,3	0,1	,4
Zayıflama	N	24	8	32
	%	2,3	0,8	3,0
Diğer	N	18	13	31
	%	1,7	1,2	2,9
Toplam	N	675	389	1064
	%	63,4	36,6	100,0

Katılan tüketicilere tıbbi bitkileri kullanarak iyileşen bir hastalıkları oldu mu diye sorduğumuzda, tüketicilerin %77.8'i evet %22.2'si hayır cevabını verdiği Çizelge 4.25 görülmektedir.

Çizelge 4.25. Tüketicilerin Tıbbi Bitkileri Kullanarak İyileşen Bir Hastalıkları Var mı?

			Cinsiyet		Toplam
			Kadın	Erkek	
Tıbbi bitkileri kullanarak iyileşen bir hastalığınız oldu mu?	Evet	N	283	179	462
		%	47,6	30,1	77,8
	Hayır	N	51	81	132
		%	8,6	13,6	22,2
Toplam		N	334	260	594
		%	56,2	43,8	100,0

Çalışmaya katılan tüketicilere kendileri hangi hastalıkları için tıbbi bitkileri kullandıklarını sorduğumuzda, %57.4'ü Soğuk algınlığı, grip ve solunum yolu rahatsızlığı ve boğaz ağrısı, öksürük için kullandığını, %2,3'ü son yıllarda ortaya çıkan korona salgınına yakalanmamak için, %18,8'i sindirim ve mide rahatsızlığı hazımsızlığında kullandığını, %3,4'ü stres için, %2,5'i Kadın hastalıklarında, %1,6'sı ödem ve kilo verebilmek için, %11,6'sı da diğer ağrı ve yara tedavisinde kullandıklarını belirttikleri Çizelge 4.7.26 görülmektedir.

Çizelge 4.26. Hangi Hastalıklarının Tedavisinde Tıbbi Bitkileri Kullanıyorlar

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Soğuk algınlığı	N	118	111	229
	%	18,5	17,4	35,8
Grip	N	25	14	39
	%	3,9	2,2	6,1
Solunum yolu	N	33	17	50
	%	5,2	2,7	7,8
Korona	N	11	4	15
	%	1,7	,6	2,3
Sindirim sistemi	N	36	12	48
	%	5,6	1,9	7,5
Boğaz ağrısı	N	14	7	21
	%	2,2	1,1	3,3
Uyku bozukluğu	N	8	7	15
	%	1,3	1,1	2,3
Öksürük	N	23	5	28
	%	3,6	,8	4,4
Mide rahatsızlığı - Hazımsızlık	N	52	20	72

	%	8,1	3,1	11,3
Stres	N	17	5	22
	%	2,7	,8	3,4
Yara tedavisi	N	2	4	6
	%	0,3	,6	,9
Kadın hastalıkları	N	16	0	16
	%	2,5	0,0	2,5
Çeşitli ağrılar (baş, diş, kol vb.)	N	0	1	1
	%	0,0	,2	,2
Ödem, Kilo	N	8	2	10
	%	1,3	,3	1,6
Diğer	N	34	33	67
	%	5,3	5,2	10,5

Çizelge 4.27. Katılan tüketicilere kendilerine ait yada bölgeye ait bildikleri özel bir tarif var mıdır diye sorulduğunda

	Sayı	%
1- Zencefil + zerdeçal + yoğurt karışımı	13	16,9
2- Zencefil + zerdeçal +bal karışımı	9	11,7
3- Zencefil + zerdeçal karışımı	8	10,4
4- Zencefil +bal karışımı	13	16,9
5- Zerdeçal +bal karışımı	1	1,3
6- Zeytin yaprağının kaynatılması	1	1,3
7- Zerdeçal + karanfil karışımı ile çay	4	5,2
8- Avakado yaprağı + mısır püskülü karışımı	1	1,3
9- Adaçayı + ıhlamur karışımı	1	1,3
10- Kantaron + zeytinyağı karışımı	3	3,9
11- Aloe vera + propolis karışımı	1	1,3
12- Nane + limon + çam kozalağı karışımı	4	5,2
13- Zerdeçal + pekmez + karanfil karışımı	2	2,6
14- Sirke + limon + bal +tarçın karışımı	3	3,9
15- Su + şeker + lavanta karışımı	1	1,3
16- Sıcak suda biberiye buharı	1	1,3
17- Elma +kimyon + kekik +nane karışımı	3	3,9
18- Portakal + limon+ adaçayı +kuşburnu + kekik karışımı	1	1,3
19- Ayva +polat şekeri +su karışımı	1	1,3
20- Oğulotu + Hatmi çiçeği + ıhlamur karışımı	1	1,3
21- Kekik + dağ çayı + kuşburnu +karabiber karışımı	1	1,3
22- Alıç sirkesi + erik sirkesi + su karışımı	1	1,3
23- Sarımsak + maydanoz + limon suyu karışımı	1	1,3
24- Sumak kaynaması	1	1,3
25- Menengiç çayı	1	1,3
TOPLAM	77	100.0

gibi karışımları olduğu bilgisini vermişlerdir.

4.7.4 Tüketicilerin Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı

Bu bölümde tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığına ilişkin görüşleri medeni durum, eğitim düzeyi ve meslek durumu gibi değişkenlere göre incelenmiştir.

Evli olanların, tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı ile ilişkisine baktığımızda, ankete katılan evli tüketicilerin %52,2'si ihtiyaç zamanı, %46,4'ü de her zaman kullandığını belirtmiştir. Bekar olanların ise %61.7'si ihtiyaç zamanı, %37.2'si her zaman kullandıklarını belirtmişlerdir Çizelge 4.23.

Çizelge 4.28. Tüketicilerin medeni durumlarına göre Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı

			Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığınız?			Toplam
			İhtiyaç zamanı	Her zaman	Hiçbir zaman	
Medeni durum	Evli	N	261	232	7	500
		%	52,2	46,4	1,4	100,0
	Bekar	N	58	35	1	94
		%	61,7	37,2	1,1	100,0
Toplam		N	319	267	8	594
		%	53,7	44,9	1,3	100,0

Çizelge 4.29 da eğitim düzeyi ile tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı ilişkisine baktığımızda, ihtiyaç zamanı kullananlarda ilk sırada %62.9'la yükseköğretim mezunları gelirken onları sırayla %56.5 ile lisansüstü, %54.2 ile orta öğretim ve %37.6 ile ilköğretim mezunları izlemektedir. Her zaman kullananlara baktığımızda ise sıralama %60.8 ile ilköğretim, %44.6 ile ortaöğretim, %43.5 ile lisansüstü ve %35.5 ile yükseköğretim mezunları takip etmektedir.

Çizelge 4.29. Tüketicilerin Eğitim Düzeyine göre Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı

			Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığınız?			Toplam
			İhtiyaç zamanı	Her zaman	Hiçbir zaman	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	47	76	2	125
		%	37,6	60,8	1,6	100,0
	Orta öğretim	N	135	111	3	249
		%	54,2	44,6	1,2	100,0
	Yükseköğretim	N	124	70	3	197
		%	62,9	35,5	1,5%	100,0
	Lisansüstü	N	13	10	0	23
		%	56,5	43,5	0,0	100,0
Toplam		N	319	267	8	594
		%	53,7	44,9	1,3	100,0

Çizelge 4.30 da araştırmaya katılan tüketicilerin mesleği ile tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı ilişkisine baktığımızda, ihtiyaç zamanı kullananlarda ilk sırada %70,1 ile memurlar gelmektedir, daha sonra %60 ile özel sektör çalışanları, 57.1 ile öğrenciler, %57 ile ev hanımları, %40 ile işçiler ve %20 ile çiftçilerin kullandığı görülmektedir. Her zaman kullananlara baktığımızda ise %80 ile çiftçiler ilk sırayı almaktadır. Onları %75 ile esnaf, %59.3 ile emekliler, %57.1 ile işçi olarak çalışan meslek gruplarının takip ettiği görülmektedir

Çizelge 4.30. Tüketicilerin Mesleğine göre Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığı

			Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığınız?			Toplam
			İhtiyaç zamanı	Her zaman	Hiçbir zaman	
Mesleğiniz	Memur	N	75	32	0	107
		%	70,1%	29,9%	0,0%	100,0%
	İşçi	N	17	24	1	42
		%	40,5%	57,1%	2,4%	100,0%
	Çiftçi	N	1	4	0	5
		%	20,0%	80,0%	0,0%	100,0%
	Öğrenci	N	4	3	0	7
		%	57,1%	42,9%	0,0%	100,0%
	Emekli	N	42	64	2	108
		%	38,9%	59,3%	1,9%	100,0%
	Ev Kadını	N	98	71	3	172
		%	57,0%	41,3%	1,7%	100,0%
	Esnaf	N	7	21	0	28
		%	25,0%	75,0%	0,0%	100,0%
	Özel Sektör	N	75	48	2	125
		%	60,0%	38,4%	1,6%	100,0%
Toplam		N	319	267	8	594
		%	53,7%	44,9%	1,3%	100,0%

4.7.5 Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitkileri Kullanım Alanları

Bu bölümde tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitkileri kullanımına ilişkin görüşleri medeni durum, eğitim düzeyi ve meslek durumu gibi değişkenlere göre incelenmiştir.

Çizelge 4.31 de medeni durum ile, tıbbi ve aromatik bitkileri kullananlar arasındaki ilişkiye baktığımızda, ankete katılan evli tüketicilerin %51'i beslenme, %0.9'si kozmetik, % 48'i ilaç olarak kullandığını belirtmiş, bekar olanların ise %50.9'u beslenme, %2.9'u kozmetik ve %46.2'sinin de ilaç olarak kullandıkları görülmektedir

Çizelge 4.31. Tüketicilerin Medeni durumlarına göre Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanları

			Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanınız?			Toplam
			Beslenme	Kozmetik	İlaç	
Medeni Durum	Evli	N	463	8	435	906
		%	51,10	0,9	48,00	100,00
	Bekar	N	87	5	79	171
		%	50,9	2,9	46,20	100,00
Toplam		N	550	13	514	1077
		%	51,07	1,21	47,73	100,00

Çizelge 4.32 de eğitim düzeyi ile tıbbi ve aromatik bitkileri kullananlar arasındaki ilişkiye baktığımızda, beslenme ve ilaç amaçlı kullanıldığını, beslenme amaçlı olarak İlkokul mezunlarının %54.95'i, Lisansüstü mezunlarının %51.22'si, ortaöğretim mezunlarının %50.87'si ve yükseköğretim mezunlarının %48.86'sı kullandığını, ilaç amaçlı olarak da %48.78 le lisansüstü mezunları ilk sırada yer alırken yükseköğretim mezunları 47,73 ile ikinci sırada bulunmaktadır bunları %48,92 ile ortaöğretim ve %45.05 ile ilköğretim mezunlarının takip ettiği, kozmetik amaçlı kullananların ise çok fazla olmadığı görülmektedir.

Çizelge 4.32. Tüketicilerin Eğitim Düzeyine Göre Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanları

			Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanınız?			Toplam
			Beslenme	Kozmetik	İlaç	
Eğitim Düzeyi	İlkokul	N	122		100	222
		%	54,95		45,05	100,00
	Orta öğretim	N	235	1	226	462
		%	50,87	0,22	48,92	100,00
	Yüksek öğretim	N	172	12	168	352
		%	48,86	3,41	47,73	100,00
	Lisansüstü	N	21		20	41
		%	51,22		48,78	100,00
Toplam		N	550	13	514	1077
		%	51,0%	1,21	47,73	100,00

Çizelge 4.33 de araştırmaya katılan tüketicilerin mesleği ile tıbbi ve aromatik bitkileri kullanımları arasındaki ilişkisine genel olarak baktığımızda, ev kadınlarının birinci sırada olduğunu bunları özel sektör, emekliler, işçi ve öğrenciler takip ettiğini, meslek gruplarının %51'i tıbbi ve aromatik bitkileri beslenme amaçlı, %47.8'i tedavi amaçlı, %1.2'side kozmetik amaçlı kullandığı görülmektedir.

Çizelge 4.33. Tüketicilerin Mesleğine göre tıbbi ve aromatik bitkileri kullanım alanları

			Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanınız?			Toplam
			Beslenme	Kozmetik	İlaç	
Mesleğiniz	Memur	N	93	10	87	190
		%	48,9	5,3	45,8	100,0
	İşçi	N	39	1	30	70
		%	55,7	1,4	42,9	100,0
	Çiftçi	N	5		3	8
		%	62,5		37,5	100,0
	Öğrenci	N	6		7	13
		%	46,2		53,8	100,0
	Emekli	N	105	1	86	192
		%	54,7	0,5	44,8	100,0
	Ev Kadını	N	161		163	324
		%	49,7		50,3	100,0
	Esnaf	N	27		21	48
		%	56,3		43,8	100,0
	Özel Sektör	N	114	1	118	233
		%	48,9	0,4	50,6	100,0
Toplam		N	550	13	515	1078
		%	51,0	1,2	47,8	100,0

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma ile Adana ili kentsel alanda tıbbi be aromatik bitkileri kullanan tüketicilerin sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri, satın alma davranışlarına, kullanım alanları ve kullanım alanlarını etkileyen faktörler incelenmiştir.

Çalışmaya 594 kişi katılmıştır. Araştırmaya katılan tüketicilerin%59.4'ü Seyhan, %19.5'i Çukurova, %12.5'i Yüreğir, %8.6'sı Sarıçam ilçesinde oturmakta olup, %56.2'si kadın, 43.8'inin erkektir. %7.2'si 30 yaş altında, %57.3'sinin 31-51 yaş aralığında, %35.5'i de 51 yaş üzerinde olup, %84.2' si evlidir. %21'inin ilk öğretim, % 41.9' unun orta öğretim, %33.2'sinin lisans, %3.9'unun lisasüstü seviyesine sahip olduğu, %51.6'inin bir meslek sahibi, %1,2'sinin öğrenci, %18,2'sinin emekli ve %29'un da ev hanımıdır.

Tüketicilerin %78'inin tıbbı ve aromatik bitkiler hakkında bilgisi oluğunu, %92'sinin tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı bulduğunu, %70'inin tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken yanında faydaları hakkında bilgi verilmesinin satın almasını olumlu etkilediğini, %75'inin ise Tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken güven problemi taşımadan aldığını belirmiş olup, %53.7'si ihtiyaç zamanı, %44.9 'u her zaman, %1.3'ü ise hiçbir zaman kullanmadığını belirtmiştir. Tüketicilerin tıbbi aromatik bitkileri %53'ü aile büyüklerinden öğrendiğini, %33,3'ü TV/Radyo / İnternetten öğrendiğini belirtmiştir. Tüketilen bitkileri %62.5'i aktardan, %13.4'ü kendisinin yetiştirdiğini belirtmiştir. Kalite tercihleri sorulduğunda %6,8'si markasına, %3,8'i rengine, %11,5'i kokusuna, %15,6'sı görünümüne, %50.1'i tazeliğine, %2,9'u kurutma şekline, %3,4'ü kurutma ortamına dikkat ederken, aktara ürün satın almak için giden tüketicilerin %93.4'ü ihtiyaçları dışında ürün almadıklarını belirtmişlerdir.

Tüketicilere satın aldıkları ürünlerin paketli olup olmaması konusundaki düşünceleri sorulduğunda; %14.6'sı aktar tarafından paketlenmiş ürünleri hijyenik oldukları için tercih ettiğini, %12.8' i markası belli, üzerinde kullanım bilgileri olan

fabrikasyon ürünleri tercih etiğini, %70.1'i paketlenmemiş ürünleri aldığını belirtmiştir.

Tüketicilere tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanlarını sorduğumuzda, %51.1'i beslenme, %1.2'si kozmetik, %47.7'si ilaç olarak kullandığını, kullandıkları ürünleri faydalı bulduklarını belirtmişlerdir.

Belirlenen bazı bitkileri kullanıp kullanmadıklarını, ne amaçla kullandıklarını, kullandıkları bitkileri faydalı bulup bulmadıkları konusundaki sorumuza, kullananların %62'si tedavi, %55'i gıda, %0,03'ü kokusu ve tadından dolayı, %0.01'i kozmetik, %0.03'ü keyif verici, %0. 01'i de estetik amaçlı kullandığını belirtmiştir. Kullananların %88.1'i kullandıkları ürünleri faydalı bulduklarını, %0.01'i faydalı bulmadığını, kalan %11.89'uda bu konuda fikrini beyan etmemiştir.

Tüketicilere tıbbi bitkileri daha çok hangi şikayetleri için kullandıklarının sorduğumuzda, %80.2'si solunum sistemi hastalıkları (soğuk algınlığı, üşütme ve öksürük) ve sindirim sistemi hastalıkları (mide ağrısı ve bulantısı, hazımsızlık) şikayetlerinde kullandıklarını, soğuk algınlığı ve üşütme nedeniyle sonbahar ve kış ayında tüketimin arttığını belirtmişlerdir.

Ülkemizin coğrafik yapısı, iklim çeşitliliği ve buna bağlı olarak florasının zenginliği, her geçen gün tıbbi ve aromatik bitkilere olan talebin artmasını ve bitkilerin yeni kullanım alanlarının araştırmaya konu olmasını arttırmaktadır.

TUİK verilerini incelediğimizde de tıbbi ve aromatik bitkilerin üretim alanı, üretim miktarı ve buna bağlı olarak ihracat verileri her geçen yıl arttığı görülmektedir. Tıbbi aromatik bitkiler sektörünün gerek iç tüketimi gerekse ihracat verilerini arttırmak ve istenilen kalitede ürün elde edebilmek için;

1- Sektördeki ürünlerin ve üretim alanının kayıt altına alınması
2- Ürün kalitesinin yükseltilmesi, özellikle hasat sonrası işlemlerde kurutma ve depolamada daha dikkatli olunması

3- Tarımsal sanayimizin geliştirilmesi, hammaddeyi yarı mamül ve mamul haline getirecek katma değerler oluşturulması,
4- Üretilen malların reklam aracılığıyla ulusal ve uluslararası pazarda tanınırlığının sağlanması
5- Tıbbi ve aromatik bitkilerin doğada toplanması sırasında zararı arttıran faktörlerin (aşırı, erken ve kontrolsüz toplama) önlenmeye çalışılması
6- Organik tarımda olduğu gibi tıbbi ve aromatik bitkilerde de üretim ve toplama yerlerine (kimyasal ve tarım ilaçlarının yoğun kullanıldığı bölgelerden, yol kenarlarından) dikkat edilmesi
7- Usulüne uygun toplanan ürünlerin hijyenik ve sağlıklı ortamlarda depolanması ve bozulmamaları için gerekli tedbirlerin alınması
8- Ülkemizde doğadan toplamaların daha fazla olması sebebiyle bunu iş olarak gören çevre halktan sanayiciye kadar tüm kesimlere, doğanın sürdürülebilirlik ilkesine dayalı florasını bozmadan, doğru toplama ve muhafaza teknikleri konusunda eğitim verilmesi
9- Toplama sonrasında yıkama, kurutma, ayırma, paketleme, taşıma işlemlerinin kontrollü olması,
10- İhracatı fazla olan ve doğada tükenme tehlikesi olan ürünlerin kültüre alınması,
11- Ülkemizde doğadan toplamaların daha fazla olması sebebiyle doğanın sürdürülebilirlik ilkesine dayalı florasını bozmadan toplamaların yapılması,
12- yurt dışında geliştirilmiş ve ülkemiz ekolojik koşullarına adapte olabilecek çeşitlerin getirtilerek ülkemiz iklim koşullarında denenmesi
13- çeşit geliştirmeye yönelik ıslah çalışmalarının desteklenmesi

gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Acıbuca V., ve Bostan Budak D., (2018), Dünya'da ve Türkiye'de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Yeri ve Önemi. Çukurova Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi. 2018; 33(1): 37-

Başer H.C., (1997), Tlbbi ve Aromatik Bitkilerin İlaç ve Alkollü İçki Sanayilerinde Kullanımı, İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1997- 39

Bayraktar Ö.V., ve ark. (2017), Türkiye'de Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Üretimi ve Pazarlamasındaki Gelişmelerin Değerlendirilmesi, Tarla Bitkileri Merkez Araştırma Enstitüsü Dergisi 2017, 26 (2): 216–229

Baytop A., 2004, Türkiye'de Botanik Tarihi Araştırmaları, TÜBİTAK Yayınları Akademik Dizisi, Ankara, 574 s

Boztaş G., ve ark., (2021), Tıbbi ve aromatik bitkilerin dünyadaki ve Türkiye'deki ekonomik durumu, Teorik ve Uygulamalı Ormancılık (2021) 1: 27-33 | Araştırma makalesi

Çakal M.A., (2013), Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sektörü, Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı

Demirci Kayıran S, Kırıcı S 2019. Adana (Türkiye) Aktarlarında Tedavi Amacıyla Satılan Bitkisel Droglar. KSÜ Tarım ve Doğa Derg 22(2): 183-192. DOI: 10.18016/ksutarimdoga.vi.485805.

Ekren E., (2021), Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bahçesi Tasarım İlkelerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Ö. DEMİREL & E.DÜZGÜNEŞ, Peyzaj Araştırmaları – I , Peyzaj Araştırmaları – I Livre De Lyon Sayfa 207-225

Fydaoğlu E., ve Sürücüoğlu M.S., (2011). Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, 52 - 67, 01.03.2011

Faydaoğlu E., (2013), Isparta ve Afyon İllerinde Tıbbi ve Aromatik Amaçlı

Kullanılan Bitkilerin Satılma, Toplanma ve Kullanılma Durumları, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

file:///E:/YTEZZZ/TEZ%20YAYINLAR/9%20-%20GENEL%20TIBBİ%20BİTKİLER%20(NECMİ%20İŞLER).pdf (yayınlanmamış)

Göncü S., ve ark. (2017), Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Hayvancılık Sektöründe Kullanım Olanakları, 4th International Conference and Industrial Exhibition on Dairy Science Park (DSP 2017); November 1 - 5, 2017

Gül, V., (2014). Rize Yöresine Ait Tıbbi ve Aromatik Bitkilere Genel Bir Bakış. Iğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 4, Sayfa: 97-107, 2014

https://sozluk.gov.tr/ TDK 25.05.2022 tarihli erişim

https://www. Trademap.- org/Product_SelCountry_TS.aspx?nvpm= 1%7c792%7c-%7c%7c%7c0902%7c%7c%7c4%7c1%7c1%7c2%7c2%7c1%7c1%7c1%7c1%7c1, Erişim tarihi, 29.06.2022

https://www.trademap.org/Country_SelProductCountry_TS.aspx?nvpm=1%7c792%7c%7c%7c%7c0910%7c%7c%7c4%7c1%7c1%7c1%7c2%7c1%7c2%7c1%7c1%7c1, Erişim tarihi, 29.06.2022

Karik Ü., ve Öztürk M.,, (2009), Türkiye Dış Ticaretinde Tıbbi ve Aromatik Bitkiler - Bahçe, BAHÇE 38 (2): 21 – 31 2009 - dergipark.org.tr

Kırcı S. 2015, Türkiye'de Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Genel Durumu, Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, Temmuz-Eylül 2015, Yıl 4, sayı 15 Sayfa 4-11

Kırıcı S. ve ark., (2020), Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Üretiminde Mevcut Durum ve Gelecek, Ankara,Türkiye Ziraat Mühendisliği IX.Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-1, Ocak 2020

Kızıldağ N., Darıcı C., Öztürk AB. (2016) Çukurova Üniversitesi (Adana) Kampüsündeki Bazı Tıbbi ve Aromatik Bitkiler, Türk Yaşam Bilimleri Dergisi 21.06.2016 1/2:070-074

Kızıloğlu R, Kızılarslan H., ve Eren H.Z., (2017), Tıbbi ve Aromatik Amaçlı

Kullanılan Bitkilerde Tüketici Davranışlarının İncelenmesi (Kahramanmaraş İli Örneği), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 34 (3), 27-35, http://ziraatdergi.gop.edu.tr/

Mert A., ve Dağıstan E., (2016), Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Ekonomik Önemi. XII Tarım Ekonomi Kongresi 25-27 Mayıs 2016

Pouya S. ve Demir S.,,(2017), Peyzaj Mimarlığında Tıbbi Ve Aromatik Bitkilerin Kullanımı, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 10 Sayı: 54 Yıl: 2017 www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

Şekeroğlu N., Çalışkan U.K., (2015), Türkiye'de Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Konusundaki Çalışmalar ve Yasal Düzenlemeler, Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi, Temmuz-Eylül 2015, Yıl 4, sayı 15 Sayfa 34-39

Taşdemir T., (2019), Tüketicilerin Tıbbi ve Aromatik Bitki Kullanımını Etkileyen Faktörlerin Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, (yayınlanmamış)

Temel M, ve ark., (2018), Dünyada ve Türkiye'de Tıbbi-Aromatik Bitkilerin Üretimi ve Ticareti, KSÜ Tar Doğa Derg 21(Özel Sayı) : 198-214, DOI : 10.18016/ ksutarimdoga.vi.473036

Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Sektör Raporu, Orta Anadolu Kalkınma Ajansı Kayseri 2015, sayfa 13

Tıbbi ve Aromatik Bitki İşletmelerinin Yapısal Analizi, Gıda Tarım ve hayvancılık bakanlığı, BATEM, Antalya 2012, Bu proje Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı tarafından Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında TR61/11/DFD/7 proje numarası ile desteklenmiştir

TUİK ; https://biruni.tuik.gov.tr/DIESS/SiniflamaSatirListeAction.do?surumId=1121&kod=09&ustKod=0909&seviye=1&detay=H&turId=3&turAdi=%203.%20D%C4%B1%C5%9F%20Ticaret%20S%C4%B1n%C4%B1flamalar%C4%B1&satirId=4742126, Erişim Tarihi, 29.06.2022

Tulukçu E., ve Sağdıç O.,.(2011), Konya'da Aktarlarda satılan tıbbi bitkiler ve kullanılan kısımları, Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 27(4): Sayfa: 304-308, Ekim 2011, dergipark.org.tr

Türk Gıda Kodeksi Baharat Tebliği, Resmi Gazete 10 Nisan 2013, Çarşamba, Sayı : 28614

Türkiye'nin Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Pazarı ve Ülkemizin Dünyadaki Yeri, (2018), Kırsal Kalkınma Dergisi Sayı 14, Ekim, Kasım, Aralık

Yılmaz O. (2017), Bölgemizde Tıbbi Aromatik Bitkiler ve Narenciye, Doğaka Bülteni, Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı 3 Aylık Dergi || Sayı:13, syfa 4 TR63 Bölgesi (Hatay . Kahramanmaraş . Osmaniye)

Yücer A. ve Altıntaş A., (2012), Türkiye'nin Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Politikaları, Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Sempozyumu 13-15 Eylül 2012 Tokat

ÖZGEÇMİŞ

Yeşim ŞİMŞEK, 1997 tarihinde Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu/Bilgisayarlı Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümünden mezun oldu. 2000 yılında Anadolu Üniversitesi/İşletme Fakültesi/Muhasebe – Finansman bölümünden mezun oldu. 2018 yılında Çukurova Üniversitesi Tarım Ekonomisi bölümünde yüksek lisansa başladı. 1996 tarihinde Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesinde memur olarak göreve başladı. 2000 yılından itibaren Çukurova Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminde şef olarak görev yapmaktadır. Evli ve 2 kız annesidir.

EKLER

TÜKETİCİ ANKETİ

Adana İli Kentsel Alanda Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Tüketim Yapısı ve Tüketici Davranışları tüketicilerin tıbbi ve aromatik bitki tüketim tercihleri (Aromatik bitkilerden sadece tıbbi amaçla kullanılanlar dikkate alınarak) ile ilgili bilgiler toplanacaktır.

İL…… İLÇE……

1- Yaş…….

2- Cinsiyet ( ) Kadın ( ) Erkek

3- Medeni Durum ( ) Evli ( ) Bekar

4-Eğitim Düzeyi? ( ) İlkokul ( ) Ortaöğretim ( )Yükseköğretim ( )Lisansüstü ( )Diğer

5-Mesleğiniz? ( ) Memur ( ) İşçi ( ) Çiftçi ( ) Öğrenci ( )Emekli ( ) Ev Kadını ( ) Esnaf ( ) Özel Sektör

6-Gelir Düzeyiniz TL/ay ? ( ) 0-3000TL ( )3001-5000TL ( )5001-8000TL ( ) 8001TL üzeri

7-Tıbbi ve aromatik bitkileri tüketim sıklığınız?

( ) İhtiyaç zamanı ( ) her zaman ( ) Hiçbir zaman

8-.Aşağıdaki soruların sizdeki etki derecelerini X şeklinde işaretleyiniz.

	5	4	3	2	1
Tıbbı ve aromatik bitkiler hakkında bilgim var.					
Tıbbi ve aromatik bitkilerin faydalı olduğunu düşünüyorum.					
Tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken yanında faydaları hakkında bilgi verilmesi satın almamı olumlu etkiliyor.					
Tıbbı ve aromatik bitkileri satın alırken güven problemi taşımadan alıyorum.					

9- Tıbbi ve aromatik bitkilerle ilgili bilgilerinizi nereden öğrendiniz?

( ) Kendi Kendime

( ) Eğitim Aldım

( ) Aile büyüklerinden

( ) Kitap/ Dergiden

( ) TV/ radyo/ internet

( ) Diğer

10-Tıbbi ve aromatik bitkileri nereden temin ediyorsunuz?

( ) Aktardan

( ) Pazardan

( ) Eczaneden

( ) İnternetten

( ) Kendim Yetiştiriyorum

( ) Ormandan kendim topluyorum

11- Tıbbi bitkileri satın alırken kalite tercihiniz nedir?

( ) Marka ( ) Fiyat ( ) Renk ( ) Koku ( ) Görüntü ( ) Tazelik

( ) Kurutuluş şekli ( ) Kurutulduğu ortam ( ) Diğer…….

12- Tıbbi bitkileri satın alırken en çok dikkat ettiğiniz özellik nedir?

( ) Marka ( ) Fiyat ( ) Kalite ( ) Kullanım Süresi ( ) Paket

13- Aktarlara gittiğinizde ihtiyacınız haricinde ürün yada ürünler alıyor musunuz? Alıyorsanız neler?

( ) Hayır ( ) Evet …….

14- Tıbbi bitkileri hangi biçimde satın almayı tercih ediyorsunuz?

( ) Bitkileri ayrı ayrı kurutulmuş olarak satın alıyorum

( )Aktarın farklı bitkileri karıştırarak yaptığı özel karışım satın alıyorum

( )Markalı ve şişelenmiş (fabrikasyon) olan özütleri tercih ediyorum

( ) Benim için fark etmez

15- Satın aldığınız tıbbi bitkilerin paketli olup olmaması konusunda ki düşünceniz nedir?

( ) Aktar tarafından paketlenmiş ürünleri hijyenik oldukları için tercih ederim

( ) Markası belli, üzerinde kullanım bilgileri olan fabrikasyon ürünleri tercih ederim

( ) Paketlenmemiş bitkileri tercih ederim

( ) Diğer……..

16- Tıbbi ve aromatik bitkileri kullanma alanınız?

( ) Beslenme ( ) Kozmetik ( ) İlaç

17. Aşağıda kullandığınız bitkilere ilişkin bilgileri (X) koyunuz. Boş bırakılan yerlere kendi kullandıklarınızı yazınız.

	Bitki İsmi	Kullandım	Hangi amaçla kullandınız?						Faydalı buldunuz mu?	
			Tedavi	Gıda	Koku ve Tat	Kozmetik	Keyif Verici	Estetik	Evet	Hayır
1.	Adaçayı									
2.	Anason									
3.	Böğürtlen									
4.	Çörekotu									
5.	Ekinezya									
6.	Defne									
7.	Gül suyu									
8.	Haşhaş									
9.	Isırgan									
10.	Ihlamur									
11.	Kekik									
12.	Lavanta									
13.	Kakule									
14.	Kişniş									
15.	Kimyon									
16.	Kuşburnu									
17.	Kantaron									
18.	Menengiç									
19.	Nane									
20.	Papatya									
21.	Rezene									
22.	Vargit(Keyvan kovan)									
23.	Zencefil									
24	Zerdeçal									
25	Tarçın									
26	Yeşilçay									

18- Bu bitkileri en çok hangi mevsimde tüketiyorsunuz?

( ) İlkbahar	( ) Yaz	( )Sonbahar	( ) Kış

19- Tedavi amaçlı tıbbi bitkileri satın alırken nasıl bir yol izliyorsunuz?

( ) Önce doktora giderim, iyileşemezsem tıbbi bitkilere baş vururum

( ) Doktora gitmem, aktara danışarak bu bitkileri kullanırım

( ) Bitkiler hakkında yeterince bilgi sahibiyim, kimseye danışmadan hastalığıma iyi gelecek bitkiyi doğrudan alırım

( ) İnternetten araştırarak hastalığıma iyi gelecek bitkiyi alırım.

20- Tıbbi bitkileri daha çok hangi şikâyetleriniz için kullanıyorsunuz?

( ) Sindirim Sistemi hastalıkları (Mide ağrısı ve bulantısı, hazımsızlık

( ) Sinir Sistemi hastalıkları (Stres, Depresyon, ve Endişe, Uyku bozukluğu, Unutkanlık

( ) Solunum sistemi hastalıkları(Soğuk algınlığı, Üşütme ve Öksürük

( ) Boşaltım sistemi hastalıkları(Böbrek hastalığı, Hemoroit, Kabızlık, Prostat

( ) Kadın hastalıkları (Menopoz

( ) Kalp Hastalığı

( ) Kanser Hastalığı

( ) Zayıflama

( ) Diğer ……

21- Tıbbi bitkileri kullanarak iyileşen bir hastalığınız oldu mu?

( ) Evet ( ) Hayır

22-Kullandığınız tıbbi bitki(ler) hangi hastalık/Hastalıklarınızı tedavi etti?

……

……

……

……..…….

23- Kendinize ait bitkisel özel tarifiniz var mıdır?

( ) Hayır

( ) Evet

...……

……

……

……